

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE LEKTORAAT

Nadežda Tšernova
SAKSA LAENSÕNAD KUI KULTUURIDEVAHELISE
KOMMUNIKATSIOONI KAJASTUS EESTI JA VENE KEELE NÄITEL

Magistritöö
Juhendaja lektor Szilárd Tibor Tóth

NARVA 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ETÜMOLOOGIA	5
2. EESTI ETÜMOLOOGIASÕNARAAMATUD	7
3. ÜLEVAADE VENE ETÜMOLOOGIASÕNARAAMATUTEST	8
4. LAENSÕNAD JA NENDE LAENAMISE PÕHJUSED ERI KEELTESSE.....	9
5. LAENSÕNADE ROLL	11
6. LAENAMINE	12
7. LAENUDE LIIGID.....	18
8. SAKSA LAENSÕNAD EESTI KEELES	20
9. SAKSA LAENSÕNAD VENE KEELES.....	24
10. ÜHISTE SAKSA KEELE LAENSÕNADE ETÜMOLOOGIA	26
KOKKUVÕTE.....	42
KIRJANDUS	43
SUMMARY	45
LISA 1. Ühiste saksa laensõnade loetelu eesti ja vene keeles.	46

SISSEJUHATUS

Ühest keelest teise keelde keelenähtuste laenamine on õigupoolest üks vanimaid keeltevahelisi protsesse. Eri liiki laenud ja tõkelaenud on keelte arengu kaasaegsel etapil keele sõnavara rikastamise kõige tulemuslikum viis. See on samas kõige paindlikum keelekomponent. Pidevalt muutudes kajastab sõnavara keeles toimuvaid muutusi.

Ükski keel maailmas ei ole piirdunud kunagi vaid oma leksikaalsete vahenditega. Selliseid keeli, mis ei laenaks midagi teistest keeltest, ei eksisteeri. Eri keeltes laensõnade olemasolu näitab, et iga rahvas elab kokkupuutel teiste rahvastega, suhtleb naaberrahvaga, vahendab saadud kogemust, rikastub nende saavutustest ning omakorda ise mõjutab muude rahvaste kultuuri ja teadust.

Keele muutlikkuse idee on teaduses kinnistunud päris hiljuti, nt keskajal pole üldse tähele pandud, et keeles toimuvad muutused, neid peeti rääkijate kirjaoskamatuses või harimatuse tulemuseks. Õigupoolest keelemärgi nii muutuvuse kui ka püsivuse omadus on keele konstitutiivsed jooned.

Keel muutub kas erinevate struktuursete või keelesüsteemi väliste tegurite mõjul. Keelt mõjutavateks teguriteks peame pidevaid keelekontakte, mis oli tihti seotud rahvaste migratsioonide ja sõdadega, samas ka religioonide mõjusfääride muutumisega. Uute laensõnade voolu intensiivsus eri perioodil on erinev. Konkreetsete ajalooliste tingimuste tulemusena on see tugevam või nõrgem.

Muukeelsete sõnade õppimisega seotud teoreetilisi küsimusi on keeleteadlased viinud teadusliku uurimiseni. Teadlastele ei paku huvi üksnes küsimus, kust ja miks tuli laensõna keelde, vaid ka see, kuidas laensõna on mugandunud keeles, kuidas on allunud keele grammatilistele reeglitele ja foneetilistele normidele, kuivõrd muutunud on selle tähendus ning millised sõnavaralised muutused on toimunud sõna vastuvõtnud keeles.

Käesolevas magistritöös vaadeldakse saksa laensõnad kui keelekontaktide kajastust eesti ja vene keele näitel, täpsemalt sõnade laenamist saksa keelest eesti ja vene keelde. Töö keskendub saksa keele laensõnadele, mis on kohanenud keelekontaktide tõttu nii

eesti kui ka vene keelde. Saksa laensõnu eesti keeles on palju uurinud teadlased P. Ariste, J. Viikberg, H. Liin, A. Haak jt, vene keeles on uurinud näiteks N. Kuvšinova, L. Grebennik, N. Grobel. Eesti ja vene keele ühiseid laensõnu ei ole uuritud, mis võiks huvi pakkuda keeltevaheliste protsesside vaatlemiseks.

Magistritöö eesmärk on uurida, millised ühised saksa laensõnad leiduvad eesti ja vene keeles ja kuidas saab neid rühmitada. Eesmärgi lähtudes vaadeldakse järgmisi uurimisküsimusi: etümoloogia põhimõisted, ülevaade etümoloogiasõnaraamatutest; laenamise põhimõisted, laenamise põhjused ja roll, laenude liigid; saksa keelest laenamise ajalugu.

Magistritöö jaguneb neljaks osaks: ülevaade teooria küsimustest etümoloogia ja laensõnad; laenamise ajalugu; ühiste saksa laenude tähendus ja päritolu etümoloogiasõnaraamatute põhjal, nende analüüs kogutud sõnade põhjal ja kokkuvõte. Uurimistöö aluseks on sõnaloend, milles on 79 nimisõna, mis on määratud saksa laensõnaks teostes „Eesti etümoloogiasõnaraamat“ ja „Vene etümoloogiasõnaraamat“. Magistritöö lisas esitatakse eesti ja vene keele ühiste saksa laensõnade loetelu sisaldav tabel (vt Lisa 1).

Põhilised teoreetilised allikad on U. Weinreich (1979) „Keelekontaktid“, A. Kazenkova (2014) „Laensõna ontoloogia“; eesti keele teosed P. Ariste (2010) ja J. Viikberg (2013); vene keele teosed on S. C. Gardiner (1965) ja E. Marinova (2012), „Eesti etümoloogiasõnaraamat“, „Vene etümoloogiasõnaraamat“, „Alamsaksa laensõnade eesti keeles sõnastik“.

1. ETÜMOLOOGIA

„Eesti keele käsiraamatus“ on selgitatud sõna *etümoloo* järgmiselt: „Etümoloo on sõnade päritolu õpetus, kus antakse sõna päritolu seletus, näidates tema sugulussuhteid muude sõnadega samas või sugulaskeeltes, laenulisust jm (EKK 2007: 523).

Etümoloo on keeleteaduse osa, mis käsitleb sõnade päritolu. Eelkõige on etümoloo teaduse uurimisobjektiks sõnatüvede päritolu. Kõige üldisemalt võib iga keele sõnatüved päritolu järgi jagada oma- ja laentüvedeks. Omatüvedel pole leitud laenuallikat ja millel võib olla sugulaskeeltes vaste, mille saab tagasi viia samale algtüvele. Laentüved on teisest keelest laenatud. Etümoloo teaduse eesmärk on teha kindlaks sõnatüve vasted sugulaskeeltes ja laenuallikas. Ühtlasi uurib etümoloo teadus ühe keele sõnade omavahelisi päritoluseoseid, selgitades välja, missugused sõnad (nt häälikuliselt erinevad tüvekujud, eri tähendusega häälikuliselt sarnased sõnad, tuletised) lähtuvad keeleajalooliselt ühest ja samast tüvest. Etümoloo sõnaraamat ongi sõnaraamat, mis sisaldab teavet keele sõnatüvede päritolu ja sõnade omavaheliste päritoluseoste kohta (EES 2012: 9).

Selleks, et teha kindlaks sõnatüve vasted sugulaskeeltes ja laenuallikas, tuleb erinevate keelte (ja murrete) sõnu omavahel võrrelda. Pelgalt mehaanilisest võrdlemisest siiski ei piisa, sest väline sarnasus ei tähenda veel tingimata etümoloo list seost.

Häälikumuutused võivad olla nii juhuslikud kui ka reeglipärased. Reeglipärane muutus tähendab, et teatud kindlas positsioonis sõnas või kindlas häälikuümbruses on üks häälik või häälikukombinatsioon alati muutunud ühtmoodi. Niisuguseid muutuste reegleid nimetatakse häälikuseadusteks. Häälikulooline meetod seisnebki tüvede etümoloo list seoste kindlakstegemises häälikuseaduste abil. Selleks et näidata, et erinevate sugulaskeelte tüved on etümoloo listiselt identsed, st sama päritoluga, tuleb näidata, et nende vahel valitsevad häälikuseaduslikud seosed.

Häälikulooline meetod on tüvede etümoloo list seoste kindlakstegemine häälikuseaduste (reeglipärased häälikumuutused) abil. Etümoloo listiselt identsete (sugulaskeelte) tüvede sama päritolu ilmneb sellest, et nende vahel valitsevad häälikuseaduslikud seosed. Häälikuseadusi järgides saab eri keelte sama päritoluga tüved viia tagasi (rekonstrueerida) ühele ja samale lähtekujule. Samas on vanade laenude kindlakstegemisel vaja arvestada sellega, et ajapikku on muutunud

kontaktkeeled, milles on toimunud omad häälikuseadused. Seega ei leia võimalikku laenuallikat otseselt tänapäeva keeltest, vaid see tuleb tänapäeva keelte põhjal taastada. Omavahel saab võrrelda alles seda taastatud lähtekuju ja meie tüvede taastatud lähtekujusid (EES 2012: 18-19).

Arvestada tuleb ka mугanemisreegleid, sest eri keelkondade keelte häälikuline struktuur on erinev. Võõrad häälikud asendatakse või lihtsustatakse enamasti lähedaste oma keelte häälikutega. Kaashäälikuühendid on lihtsustunud nii, et alles on jäänud üksnes viimane konsonant. Tüve muutumine või laenude mугanemised võivad olla ka reeglipäratud. Vaatamata reeglipärastele ja mittereeglipärastele muutustele on häälikulooline meetod tähtsaim. Meetodi võimalused ajaliselt piiratud. Saab uurida muutusi, mis keeles toimunud viimase 5000-7000 aasta jooksul, kuid ühisjooni võib olla palju varasematest seostest, kuid midagi kindlat ei ole võimalik väita.

Tüvede päritolu väljaselgitamisel on suur väärtus igasugusel taustateabel. Kontaktid laenuandjakeelega on sageli seotud mingi kindla ajajärguga. Seega võib sõna vanus viidata päritolule. Järelikult on oluline kindlaks teha, millal on sõna kirjalikes allikates registreeritud. Näiteks ei ole sageli häälikuliselt aluselt võimalik otsustada, kas sõna on laenatud alamsaksa või saksa keelest, sest nende keelte vasted langevad kokku. Kui selline sõna on registreeritud eesti 16.–17. saj kirjakeeles, on tegemist pigem alamsaksa kui saksa laenuga. Olulist lisainfot annab sõna murdelevik. Kontaktid naaberkeeltega on olnud intensiivsemad nende läheduses kõneldavatel murretel. Päritolu väljaselgitamiseks tehakse vana kirjakeele analüüsi, õpitakse üldajalugu ja etnograafiat tundma, võrreldakse nimetamismotiive tähendusülekande mõistmiseks – see tähendab uuritakse palju tausta (EES 2012: 23-24).

Mõnikord võivad tüved muutuda või laenud mугaneda ka reeglipäratult. Võib juhtuda, et tähenduse laienedes kujuneb uue tähenduse jaoks uus tüvevariant. Sageli asendatakse laensõna või selle osa (nt liitsõna osis) häälikulise läheduse ja harilikult ka mõne tähendusliku seose tõttu mõne keeles juba varem esineva tüvega. Niisugust lähedaste tüvede seostamist, mille tagajärjel asendatakse üks, võõram tüvi teise, kõlalt sarnase ja tuntumaga, nimetatakse rahvaetümoloogiaks (EES 2012: 24).

2. EESTI KEELE ETÜMOLOOGIASÕNARAAMATUD

Julius Mägiste „**Estnisches etymologisches Wörterbuch**” on kõrgetasemeline, mahukas teaduslik teos, mis on mõeldud keeleteadlastele. Teoses on esitatud põhjalik tuletiste etümolooogia ning palju murdesõnu. Raamat ilmus postuumselt Helsingis aastal 1983. Sõnavara valikul on aluseks olnud Wiedemanni sõnaraamatu II trükk, ÕS 1960 ja 1976, „Võõrsõnade leksikon“ ja Mägiste enese eesti vana kirjakeele sõnavara kartoteek ja/või sõnaraamatu käsikiri. Siin oli ära toodud etümolooogiate allikaviited ja ühtlasi autori aktsepteerituist erinevad seisukohad. Mägiste sõnaraamatu teine iseärasus on süstemaatiline tähelepanu pööramine onomatopoeetilis-deskriptiivsele sõnavarale. Mägiste sõnaraamatul on 12 köidet, mis jagunevad tähestiku järgi (nt I köide A-tähega sõnadest sõnani *hermes*). See on saksakeelne teos, lehekülgi kokku 4106.

Alo Rauna „**Eesti keele etümolooiline teatmik**” on tegelikult taskusõnaraamat, see mõeldud tavainimestele kasutamiseks, infot on selles napilt. Esimene väljaanne ilmus 1982. aastal. Sõnastik on koostatud sõnapõhiselt ning kirjed on toodud alfabeetiliselt järjekorras. Välja on jäetud peaaegu kõik võõrsõnad, st hilised ja läbipaistvad kultuurilised laenud mitte- soomeugri keeltest. Tulemusena ei leidu sõnastikus märksõnu, mis algaksid *b, d, f, g, z* või *ž* tähtedega. Välja on jäetud ka oskussõnu ja onomatopoeetilisi ning deskriptiivseid sõnu. Samuti on välja jäetud vananenud sõnu, kui need erilist ajaloolist huvi ei paku. Teatmik annab lühiülevaate ligikaudu 5800 sõna päritolust.

„**Eesti etümolooogiasõnaraamat**“ ilmus 2012. a (koostama hakati 2002. a) ning sisaldab üle 6600 märksõna, aluseks on ÕSi märksõnastik (v.a võõrsõnad). Mõeldud inimestele, kellel pole keeleteaduslikku koolitust. Sõnaraamatu toimetajad on Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Raamat sisaldab kirjutisi etümolooogiateadusest, eesti tüvevara ajaloost. Sisaldab sõnaraamatu ülesehitust, kirjandust, lühendeid-hääldusmärke, sõnaartikleid (põhimärksõnad, viiteartiklid) ja registrit. Seda sõnaraamatut arvustasid Mati Hint ja Raimo Anttila artiklis „Hajamärkusi kauaoodatud etümolooogiate puhul“, kus toodi mitu põhjust, miks Eesti etümolooogiasõnaraamat ei vasta teadusliku etümolooogiasõnaraamatu standardile: sõnaraamatus puuduvad allikaviited, tähendusseletused olevat ülepingutatud, põhimõisted aga raskesti defineeritavad, ei ole vahet sekundaarsete ja primaarsete tähenduste vahel jne.

3. ÜLEVAADE VENE KEELE ETÜMOLOOGIASÕNARAAMATUTEST

Esimene vene etümoloo­giasõnaraamat oli F. S. Šimkevitši „Корнеслов русского языка, сравненного со всеми главнейшими славянскими наречиями и с двадцатью четырьмя иностранными языками“ (1842). Sõnaraamatus oli käsitletud 1378 vene keeles kasutusel olevat tüve, kuid paljudel juhtudel selles on ebateaduslikud kokkuvõtted ja ekslikud väited.

Kõige tuntum oli aastatel 1910 - 1916 koostatud **A. G. Preobraženski „Vene keele etümoloo­giasõnaraamat“**; sõnaraamatu lõpp ilmus 1949. aastal ja hiljem anti välja terve sõnaraamatu kordu­strükk. Preobraženski sõnaraamat sisaldab paljude levinute vene sõnade ja laenatud sõnade etümoloo­gia seletusi. Kõik sõnad on rühmitatud sõnatüvede järgi. Kuigi sõnastik ei ole täielik ning sisaldab palju vananenud või lihtsalt vale seletusi, peetakse siia­maani seda sõnaraamatut väga oluliseks etümoloo­giasõnaraamatuks.

Aastatel 1950 - 1958 Heidelbergis Saksamaal oli välja antud kolmeköiteline **M. Vasmeri „Vene etümoloo­giasõnaraamat“**. Aastatel 1964-1973 täiendas O. N. Trubatšev Vasmeri sõnaraamatut ning see anti välja neljaköitelisena aastal 1986. See sõnastik on kõige mahukam etümoloo­giasõnaraamat, kuigi tal on mõned ebatäpsused ja valed võrdlused.

Aastal 1963 ilmus **N. M. Šanski „Vene keele etümoloo­giasõnaraamat“**, mille on toimetanud Moskva Riikliku Ülikooli filoloogiaosakond. Sõnastik on mõeldud filoloogidele.

Aastal 1999 ilmus **P. J. Tšernõhi „Kaasaegse vene keele ajaloo-etümoloo­giasõnaraamat“** kahes köites.

4. LAENSÕNAD JA NENDE LAENAMISE PÕHJUSED ERI KEELTESSE

19. sajandil ja 20. sajandi alguses on keeleteadlased kogunud tähelepanekuid eri keeltes esinevate muukeelsete sõnade kohta ning on eri keelte vaheline materjal kogutud ning selgunud leksikaalse laenamise üldteoreetilised protsessid. Tõllal tegelesid tulemuslikult laenamise küsimustega saksa keeleteadlased. Nende uurimisobjektiks on olnud muukeelne leksika, mida on käsitletud keelenähtusena kitsas seoses eri rahvaste kultuurilooliste ja keeleliste kontaktidega. Saksa uurijate keelelise laenamise varaseimates töödes käsitleti seda protsessi naaberkeelte kontaktina.

H. Paul on juhtinud tähelepanu, et laensõnad kinnistuvad keeles pärast kahe keele vahelise miinimumkontakti. Seepärast peab laensõnade analüüs algama kakskeelsete inimeste käitumise uurimisest (Kazkenova 2014: 10). Seda ideed on edasi arendanud ja konkretiseerinud sellised keeleteadlased nagu W. Betz, E. Haugen, U. Weinreich, E. Sapir, J. Baudouin de Courtenay jt.

Keelekontaktide tulemuse märkimiseks on H. Schuchardt pakkunud termini “keelte segunemine”. Tema arvates ei ole sellist keelt, mis ei laenaks sõnu teistest keeltest ning oleks segunemisest vaba. Samal arvamusel on ka J. Baudouin de Courtenay. Keeleartiklis “Kõikide keelte segaiseloomu kohta” eristab autor keelelise laenamise kahte suunda: esiteks, ühe keele elementide sisseviimine teise keele süsteemi; teiseks, eristatavuse määra ja tugevuse nõrgenemine, mis on omane keele eri osadele (Kazkenova 2014: 10). Keelte segunemise küsimust käsitleb ka Edward Sapir oma raamatus „Keel: Sissejuhatas kõne uurimisse“.

Keeleteadlaste arvamused keelekontaktide protsesside ja nende kontaktide tulemuste suhtes erinevad oluliselt, seega termin “laenamine” ei ole ühemõtteline. Ühelt poolt käsitletakse laenamist sõnade nihutamisenähtusena ühest keelest teise keelde, kitsas seoses ühiskondliku elu ja eri kultuurinähtustega; teiselt poolt see on siirdunud muukeelne sõna, mis on laenavas keeles täielikult mugandatud .

20. sajandi teises pooles uuritakse laenamist keelekontaktide teooria raames. Mitmekesisest laenamise analüüsi on teinud oma töös “Languages in Contact: Findings and Problems” Uriel Weinreich. Autor käsitleb interferentsi mõistet, mis tähendab keeleteaduses ühe keele mõju teisele ning selle tagajärgi. See nähtus võib avalduda nii

suulises kui ka kirjalikus kõnes. Laenamist käsitletakse kontakteeruvate keelte interferentsi tüübina. Sellel puhul interferentsi all mõistetakse konkreetse keele normidest hälbumist, mis avaldub kakskeelsete inimeste kõnes kahe või enama keele äraõppimise tulemusena (Kazkenova 2014: 16).

20. sajandi teadlased on juhtinud suurt tähelepanu sõnade laenamise probleemidele ning on pikka aega uurinud sõnade keeltesse sattumise põhjusi. Nad eristavad kahte põhilist põhjust: välised ja sisemised.

Välised põhjused on:

1. Ühe rahva kultuuriline mõju teisele, mille tulemusena toimub mitte ainult sõna siirdumine ühest keelest teise, kuid ka väärtuselise maailmapildi teatud fragmentide laenamine.
2. Ühe või teise keele huvide tõstmine olmesisuga protsesside või nähtuste vastu.
3. Doonorkeele mõjukus, mille tagajärjel kasvab ühiskonna mõnede kultuurikihtide huvi keele, uute kultuuriliste kontseptide omandamise vastu.
4. Kakskeelsuse tulemusena olevate maade suuliste või kirjalike keelekontaktide olemasolu.

Sisemisteks põhjusteks on:

1. Vastuvõtvas keeles puudub vaste uue mõiste tähistamiseks.
2. Ühe laenatud sõna kasutamise püüd eksisteeriva kirjeldava väljendi asemel, et kokku hoida kõnevahendeid.
3. Väljendusrikkuse tendents, mis toob keelde muukeelseid stilistilisi sünonüüme (Marinova 2012: 91).

5. LAENSÕNADE ROLL

Teise keelde sattudes hakkab laensõna elama uut elu. Laenatud sõnale võivad lisanduda uued omandused, mida sõnal ei olnud lähtekeeles, samas muuta oma leksikaalset iseloomu, mis oli omane lähtekeeles.

On teada, et mõningaid keelendeid laenatakse palju rohkem, kui teisi. Nimisõnade ülekaalust räägib E. Haugen, seostades seda muukeelse laenamise põhjusega: nimetuste arvu suurenemisega keeles. Samas võib märkida nimisõnade kasutamise sagedust ning keelde sattumise hõlpsust (Kazkenova 2014: 34).

Laenamine keelde toimub põhiliselt sõnavara osas ning selle põhjuseks on see, et keelel ei ole vajadust laenata võõrast grammatilist ehitust ega fonoloogilist süsteemi. Selliseid elemente nagu häälikukombinatsiooni, sõnamoodustuse mudeleid võib keelesüsteem laenata vaid leksikaalse laenamise käigus.

Laenatud sõna ortograafilisel poolel on tavaliselt mitu varianti. Ühel korral on sõna kirjutamise aluseks sõna algkeele kirjutusviis, teised variandid põhinevad püüul kinnistada laensõna emakeele reeglite päraselt.

Igasugune keelde lubatud laensõna on selle keele jaoks uus element. Sisuliselt laenatakse võõrsõna puutumatus vormis, kõikide sõna häälikute, vormide ja tähendustega väga harva; tavaliselt keelekandjad muudavad laenatavat sõna emakeelele omaste elementide abil.

6. LAENAMINE

„Sõnavara rikastamisest ning sõnalaenudest on sageli räägitud innovatsioonide kontekstis – teistel rahvastel leitakse olevat midagi uut ja teistsugust, mis tuleks tingimata kasutusele võtta, ja enamasti võetakse see miski käibele koos vastava nimetusega. See teisest keelest võetud nimetus a) võib jääda muutmata, b) seda võidakse suupärastada oma keele järgi või c) tõlkida oma keelde. Omas keeles vajalike sõnade kasutuselevõttu teistest keeltest nimetatakse üldiselt (Viikberg 2013:205).

Edward Sapir (2009) arvab, et ei ole olemas täpset definitsiooni, mis teeks vahet terminitel „laensõna“ ja „võõrsõna“. Harilikult ei saa võõrsõna fonoloogiliselt ega grammatiliselt keelde juurduda. Sõnad, mis on võõra morfoloogilise lõpuga, ei saa juurduda keelde laensõnana. Võõrsõna sattumisel keelde säilitab sõna endas võõrast päritolu häälikulist, ortograafilist, grammatilist või semantilist omapära, mille kaudu saab kergesti võõrsõna ära tunda. Käesolevas töös saksa keele laenamise all mõistame igasugust laenatud sõna eesti ja vene keeles, mis on päritolult saksakeelne või saksa keelest laenatud saksa päritoluga sõna.

Laensõnad jõuavad keelde tavaliselt kahte moodi, kas suuliselt või kirjalikult. Kirjaliku laenamise korral muutub sõnavorm palju vähem kui suulisel laenamisel. Laenamised võivad toimuda ühest keelest teise või muude, nt sugulaskeelte kaudu. Sõnasse jäävad alles ainult need häälikud, mis on ühised või on peaaegu ühised mõlema keele häälikusüsteemile. Kui sõnas on need häälikud, mida vastuvõtvas keeles pole ja selle kõnelejad ei oska neid hääldada, tuleb neil need häälikud kas asendada mõne oma häälikusüsteemist võetud sobiva häälikuga, või siis seda üldse mitte hääldada. Sama reegel kehtib ka häälikuühendite kohta.

Mitmete laensõnade esinemist keeles võib tõestada kirjalike allikate kaudu, nt erivanuste sõnaraamatute võrdlemise teel. Sõna vanuse väljaselgitamisel tuleb vaadata sõna tähendust antud ajal ja ka selle ajaloolist tausta. Kui on raske öelda, kust on üks või teine sõna keelde tulnud, aitab sageli laensõna päritolu täpsustada võrdlus sarnase sõnaga sugulaskeeltes ja murretes. Soovitava sõna päritolu väljaselgitamiseks tuleb silmas pidada levikut ja sõna tähendust (Metsmägi 2013: 592).

Laenamine on sõnamoodustuse (liitmise ja tuletamise) ning tehiskeelendite loomise kõrval üks sõnavara rikastamise allikaid. Viimastel aastakümnetel eesti keelde laenatud sõnadest on enamik anglitsismid, nende ülekaalu tingib eelkõige inglise keele kõrge prestiiž, samuti ingliskeelse massikommunikatsiooni levik ja infoühiskonna teke. Laentüved rühmitatakse vastavalt laenuandjakeelele ja laenuperioodile ja tavaliselt tulevad keelde kindlal perioodil. Laenamise aja järgi saab eristada vanemaid ja uuemaid laene. Eesti keeles on umbes 40 - 48% sõnadest laentüvedega. Vanemad laentüved on tulnud aegadest, mil eesti keelt polnud veel iseseisva ja eristava keelena olemas, sest laenati eesti keele ja teise keelte ühisesse eelkäijasse. Seega on vanematel laenudel sageli vasted sugulaskeeltes: näiteks germaani, balti, slaavi laenud. Neid me ei võta kui laentüvesid, *nt hernes, saabas, niit, mets* jne (Pedaja 2006: 28)

Uuemad laenud aga pärinevad ajast, millel eesti keel oli juba omaette keel ja millel on eesti keelega olnud kontakte. Näiteks läti, soome, inglise, saksa laenud (*ale, bänd, kleit, preili*). Laentüvesid on nii kirjakeeles kui ka murretes, vahetu keelekontakti tulemusel. Laentüvede integreerumist iseloomustab nt lõpukadu (nt vene *kanycma* – *kapsas*, *pabero*ca – *pabero*ss), konsonantühendid sõna algul asenduvad ühega (nt vene *clobogka* – *lobudik*), vokaalharmonia kaob (nt soome *rälläkkä* – *relakas*), geminaadid sõna sees üksikkonsonandiks (nt soome *esittää* – *esitada*), pikeneb vokaal sõna sees (nt vene *logõr* – *looder*), võivad säilida mõned sufiksids, nt vene *-nik* (*pagasnik*), *-vai* (*padavai*), *-ka* (*täika*), sõnade lühendamised (soome *alennus* – *ale*), *-ari* (*synttari* – *sünttar*).

Uute laensõnade vormimoodustuses eelistatakse lihtsamaid ja loomulikumaid vorme. Et võõrsõnade käitumine kajastab keele sõnavaras kehtivaid seaduspärasusi, võib oletada, et kogu eesti keele grammatika hakkab lihtsustuma. Uued keelde tulevad sõnad ei liitu laadivahelduslike tüüpidega, mis kinnitab, et see eesti keelele eriomane nähtus hakkab kaduma ka vanemast sõnavarast (*küüs*-tüüpi sõnad, levinud vormid *küün* : *küüne* : *küünt*). Uuemate laensõnade hulgas on rohkesti tarbetuid laene. Sellised laenud on tihti ajutised ja kaovad keelest ajapikku. Väga palju on uute sõnade hulgas tsitaatsõnu, millest järeldub, et kohanemine on keeruline protsess ja eestipärasema kuju saavad ning eesti keele muutesüsteemi mugandatakse vaid kõige sagedamini kasutatavad, vajalikumad ja tuttavamad sõnad. Ka ühe sõna erinevate häälikkujude ja muutevariantide vohamine tegelikult keelekasutuses näitab, et paljud uued laensõnad alles otsivad kohta eesti keele muutesüsteemis. Püsima jäävad vaid sellised laensõnad,

mis sobivad eesti keele süsteemi nii häälikuliselt, vormiliselt kui ka tähenduslikult (Pedaja 2006: 35).

Ootuspäraselt on rohkesti uusi laene valdkondades, mis on hiljuti aktuaalseks saanud või mille mõistesüsteem on uuenenud ja teisenenud. Niisugust laenamist on põhjendatud ökonoomiaga: olemasolevaid nimetusi kasutada on ökonoomsem kui uusi kirjeldusi luua. Uut sõnavara on laenanud nt infotehnoloogia: *server, diskett ~flopi, veeb, meil, logima, skannima, majandus: diiler, frantsiis, liisima, tehnika: faks, pleier, suumima*, sport: *rannavolle, surfama ~surfima* (tsitaatsõnad *kickboxing, shaping*), kultuur ja meelelahutus, eriti muusika ja muusikatööstus: *reiv, hitt, breik, räppima*, rõivastus: *fliis, topp, bokserid*, kokandus: *dipp, hamburger ~burger, muffin, toonik*, ajakirjandus: *tabloid, kolumnist*, reklaam: *flaier, haipima*.

Mitmetest keeltest, kuid eriti inglise keelest, on laenatud palju sõnu ka kõnekeelde. Slängis ja argikeeles on palju erinevaid versioone sõnadest, millele ilmselt kindlat väljakujunenud kirjaipilti polegi. Pole üldse kindel, kas enamik inimesi, kes neid sõnu kasutavad, neid üldse kirjutada oskavad. Need on peamiselt keelde tulnud filmidest ning Internetist. Inglise keele kõrval on eesti keeles laene ka mitmetest teistest keeltest, näiteks prantsuse, itaalia ja Aasia keeltest. Eelnimetatud keeltest on palju sõnu laenatud näiteks kokanduskeelde. Näiteks prantsuse *krepp*, itaalia *lasanje, spagetid*, hiina *vokk*, araabia *kebab* ja uuskreeka *feta*.

Teise keele sõnavara saab üle võtta otse, kui kahe keele kõnelejate vahel on geograafilised, kultuurilised, poliitilised jm sidemed, või kaudselt, nt massiteabevahendite või teiste keelte vahendusel. Massiteabevahendite kaudu ilma vahenduskeelteta laenamisel on tulemuseks ikkagi otselaen (Leemets 2003: 572). Enamik laene tuleb meile tänapäeval otse inglise keelest ilma vahenduskeelteta. Peamised vahendajad on olnud vene ja soome keel. Inglise keel on ka ise vahenduskeel, sedakaudu on eesti keelde jõudnud näiteks mitmesuguste eksootiliste puuviljade ja maitseainete nimetusi, mis võivad pärineda idamaade või Ameerika indiaani keeltest (Leemets 2002: 41).

Keelekontaktid on alati toonud kaasa ka tarbetuid laene, mis võetakse olemasolevate sõnade asemele. Seda näiteks tabu tõttu, stiilivarjundite väljendamiseks või kõnele aktuaalsema ja emotsionaalsema ilme andmiseks. Selline sõnavara jääb praegu enamasti

argikeelde. Argikeel otsib aga ühe uusi ja emotsionaalsemaid väljendusvõimalusi, täiendades pikki sünonüümiridu. Nii öeldaksegi *mõnusa-laheda* asemel ka *cool*, tunde või meeleolu kõrval *feeling* – *fiiling*, hullu või pöörase kõrval *kreisi*. Inglispärase sõna kasutamist võib soodustada lühidus: *tiim* on lühem ja suurepärasem kui *meeskond* või *töörühm*, *šoppama* on lühem kui *poodides käima* või *sisseoste tegema*.

Laenatud sõna kohandatakse kõigepealt vastavaks eesti keele häälikustruktuurile, võõrapäraseid häälikuid asendatakse omadega, sõnad saavad rõhu, välte ja palatalisatsiooni. Laenude häälikulisel kohanemisel võib esile tuua neli alaliiki:

- tsitaatsõnad (laene kirjutatakse ja hääldatakse lähtekeelepäraselt, nt *yuppie*, *bappening*);
- ortograafial põhinevad mugandid (nt *teller*, *poster*);
- hääldusksujul põhinevad mugandid (nt *diiler*, *friik*, *laiv*, *luuser*);
- lühendid (nt *AIDS* ~ *aids*, *DJ* ~ *diidzei* ~ *diidžei*, *VIP* – *vipp*, *UFO* ~ *ufo*).

Tihti võib võõrsõna kaotada võõrapäraseid jooned ning näha välja nagu omasõna (nt *kopi*, *lainer*, *liising*, *meik*, *meil*, *ruulima*, *server*, *tiim*) (Pedaja 2006: 29).

Võõrsõna on keeles häälikuliselt mугanemata või osaliselt mугanenud laensõna, millel on võõraks peetavaid struktuurijooni. Võõrsõnal on vähemalt üks järgmistest struktuurilistest võõrjoontest:

- 1) *b*, *d*, *g* sõna algul (*banaan*, *diivan*)
- 2) tähed *f*, *š*, *z*, *ž* (*prožektor*, *brošüür*). Päril vanades laenudes on *f*-i asemel *hv* (*ahv*, *kahvel*).
- 3) pearõhk järgsilbil (*popurri*, *vanill*)
- 4) pikad täishäälikud järgsilbis (*akadeemia*, *galerii*, *idee*)
- 5) *o* järgsilbis (*foto*, *logo*)
- 6) eesti keeles tavatud häälikuühendid (*bluff*, *sfäär*, *džemper*, *foogt*)

Võõrsõnu kirjutatakse häälduspäraselt, see tähendab lähtekeele lihtsustatud hääldusreeglite alusel (EES 2012: 25).

1. Kolmesilbilise nimetavaga sõnade lõppsilbi täishäälik. Kui võõrsõna lõpeb helitu konsonandiga, siis kirjutatakse lõppsilbi täishäälik kahe tähega (*antiloop*, *garderoob*). Kui võõrsõna lõpeb helilise konsonandiga *l*, *m*, *n*, *r*, siis kirjutatakse vanemais mугanenud laensõnades lõppsilbi täishäälik ühe tähega, uuemates kahega, aga kindlat seaduspära pole.

2. Kahesilbilise nimetavaga sõnade lõppsilbi täishäälik. Vanemais mугanenud laenudes on rõhk esisilbil ja lõppsilbi täishäälik kirjutatakse ühe tähega (*arter, bakter*).

3. Kahe–kolmesilbilise nimetavaga sõnade sulghääliku kirjutus ei olene alati rõhust, vaid pigem traditsioonist (*kompvek, kotlet, niknäk, šašlõkk, kabatšokk*).

Mугanemise järgmine etapp on sõna sulandumine eesti keele muutesüsteemi ehk see, kuidas uut sõna käänama või pöörama hakatakse. Ka siin on võimalik varieerumine, st keelekasutajad muudavad sama sõna erinevalt (nt *pikseli* ja *piksli, posteri* ja *postri*). Keelekasutajad eelistavad üldiselt selliseid nähtusi, mis on nende jaoks tavalisemad, sagedasemad ja loomulikumad. Seega on loomulikumad ka muuttüübid, mis juba sisaldavad rohkem sõnu. Süsteemiga sobimatu nähtus kaotatakse keelest, seega ei lähe keel liiga keerukaks ning jääb kõnelejatele õpitavaks ja suhtluses hõlpsasti kasutatavaks. Loomulikkusega on seotud produktiivsuse mõiste. Produktiivsed muuttüübid on laensõnadele avatud (nt *sepp-*, *õpik-*tüüp) ning ebaproduktiivsed suletud (nt *tütar-*, *hammas-*tüüp). Seega hakatakse uusi laensõnu käänama ja pöörama produktiivsete tüüpide eeskujul. (Pedaja 2006:31)

Osa laensõnu ei muuda laenamisel häälikkuju, sest nad sobivad kohe mõne eesti muuttüübiga (*feta, list, müsli, teller, test*). Et aga üldiselt on sõnade algvormid eri keeltes erinevad, siis sõltub sõna muutmine ka sellest, milliseks sõna häälikuline struktuur kohandatakse. Inglise keele kahesilbilised sõnad *baby* ja *floppy* võivad saada eesti keeles kahesuguse kuju: *beib – beibe* ning *flopp – flopi*. Esimesed variandid hakkavad käänduma astmevaheldusliku *sepp-*tüübi järgi ning teised variandid astmevahelduseta tubli-tüübi eeskujul. Üldiselt on levinumad siiski nimetatud sõnade kahesilbilised astmevahelduseta vormid (Pedaja 2006:31).

Kuigi eesti keele omasõnades on rõhk sõna alguses, võib võõrtuletusliidetega sõnades rõhk paigutada ka sõna lõppu. Mida sagedamini sõna keeles kasutatakse ja mida tavalisemaks see muutub, seda rohkem hakkab ta oma struktuurilt sarnanema omasõnaga. Suund on astmevahelduseta malli poole, mis on keeles loomikum.

Tsitaatsõnadel on kujunenud välja oma kindel kirjutusviis. Tsitaatsõna tuleb kirjutada täpselt nii nagu see on originaalkeeles, eristada ülejäänud tekstist kursiiviga ja lisada ülakoma järel püstkirjas käändelõpp, mis valitakse vastavalt hääldusele. Tegelikuses aga eksitakse nende reeglite vastu sageli. Mõnikord eelistatakse tsitaatsõna isegi siis, kui sellele on omakeelne vaste olemas ja kasutusel (Leemets 2002:44). Laenude kirjpilt

võib põhineda lähtekeelendi hääldusel ja osalt ka kirja pildil. Lõpuks võib kirja pilt kujuneda ka vahenduskeele mõjul. Võib juhtuda, et sõnu ei taheta eestipärastada ka homonüümipalguse tõttu. Mõned mugandikujud, nt *laim*, *lobi*, *rokk* ja *räpp*, on paremini omaks võetud kui teised. Küllap seetõttu, et nende sõnade homonüümid on üsna negatiivse tähendusega.

Kui lähtekeele sõnal on ainult üks tähendus, kantakse see tavaliselt üle muutumatuna. Näiteks *baarmen*, *hamburger* ja *piksel*. Enamikul juhtudel on vaja üle võtta vaid see tähendus, mis on parasjagu kõige aktuaalsem. Näiteks suur osa arvutiterminoloogiast: *click*, *save*, *file*, *link*, *site*, *web* jpt, mille tähendus on eesti keeles märgatavalt kitsenenud. Mitmetähenduslikke sõnu võidakse laenata ka eri aegadel erinevate tähenduste pärast. Seega on mitmed sõnad saanud endale lisatähenduse, näiteks *lainer*, *topp*, *treiler*. Sõnade teistkordsel laenamisel võib sõnakuju varasemast erineda. Võõrkeele mõjul võivad muutuda ka keeles juba olemasolevate sõnade tähendused. Nüüdiseesti keeles on mitmelegi sõnale püütud omistada uusi tähendusi. Näiteks *droog* 'ravim või narkootikum', *klassik* 'üldtunnustatud väärtusega teos', *retseptioon* 'vastuvõtulaud', *episood* 'telesarja jagu', *pasta* 'makaronid', *kaukaaslane* 'europiid, valge inimene' (Leemets 2002: 46).

Üldiselt võtab eesti keel laene vastu häälduskujul. Tihti võivad sellise mugandamisega tekkida sõnad, mis ei arvesta eesti keele reeglitega ja mille puhul oleks parem kasutada pigem tsitaadilist varianti kui mugandit. Uuemate laensõnade muganemist iseloomustab variatiivsus. Varieerumise põhjus võib olla: laenamisviis; suulisel teel ülevõetud laenudel on rohkem variante; kasutussagedus: sagedamini kasutusel olevad sõnad varieeruvad enam; sõna fonoloogilise struktuuri keerulisus. Kõige sagedasem on nähtus, kus ühel sõnal esineb nii muganenud kui ka tsitaadiline variant, nt *filing* ~ *feeling*, *fännklaab* ~ *fan-club*. Ühel sõnal võib olla ka mitmel eri kujul muganenud variante, nt *beib* ~ *beibe* ~ *beibi*, *butiik* ~ *putiik*, *kaver* ~ *köver*. Suure varieerumisega sõnad on veel email (*meil*, *mail*, *e-meil*), sksannima (*sksaneerima*, *sksanneerima*, *sksännima*) (Pedaja 2006: 30)

7. LAENUDE LIIGID

Võõrastest keeltest sõnavara laenamine toimub eri rahvus- ja keelerühmade otsesel või kultuurilisel kokkupuutel. Nt germaani keeled on saanud laene ladina ja keldi keeltest. Varakeskaegne saksa keel muutus tänu ristiusu levikule. Tollal võeti üle põhiliselt kreeka ja ladina keele sõnavara. Eesti keeles toimus sama tendents saksa keele vahendusel, nt kr *angelos*, lad *angelus*, vanaülemsaksa *angil*, saksa *Engel*, eesti *ingel*. Keel rikastub uute laenudega teistest keeltest. Tänapäeval on kogu maailma keeli mõjutamas anglo-ameerika keeleruum, kust on pärit paljud moenähtused, aga ka teadus- ja tehnikauuendused. Väikestel kultuurkeeltele on selles tulvas vaja pingutada oma identiteedi säilitamise nimel. Eesti keeles on võõrsõnu umbes 30 000 („Võõrsõnade leksikon”). Nendest umbes 10% on igapäevases kasutuses. Samal ajal võib mõnes tekstiliigis siiski kurta võõrsõnade ülikülluse üle, nt mood ja meelelahutus, arvutiala, kokandus.

Sõnade laenamise põhjused on:

- rahvaste kontaktid, näiteks majanduslikud või kultuurilised (tõlkimine). Kaubandusega seotud laenud: araabia keelest *suhkur*, *alkohol*, *hašiš* jt tulnud Euroopa kultuurkeeltesse, ka eesti keelde.
- tugevamad, suuremad rahvad mõjutavad nõrgemaid. Poliitiliste, kultuuriliste, teaduslike jm uuendustega kaasneb võõra sõnavara laenamine. Nt inglise keelest laenatakse kultuurimõistete nimetusi (vanad: *sport*, *poks*; uued: *hip-hop*, *squash*, *thriller*).
- moenähtused muusikas, tantsus, riietuses. Eeskujude järgimine. Võõraste sõnade kasutamisega tahetakse ennast massist kõrgemale tõsta (keeleline prestiiž) (Marinova 2012:10).

Võõrsõnad

Võõrsõnu eristatakse tavaliselt laensõnadest. Neid iseloomustab see, et nad võetakse võõrast keelest üle koos struktuuri-võõrusega. See kehtib eesti keeles küll vaid tüvede kohta, sest muutuvatel sõnadel lisanduvad oma keele käände- ja pöördetunnused, nt *e-mailile*, *halloween'ile*, *spaas*, *koalitsioonis*, *referendumile*, *ufod*, *missioonist*.

Laensõnad

Võõrastest keeltest laenatud sõnad, mis on keeles kodunenud ja kohandatud keele hääldussüsteemi ja häälikulise struktuuriga. Keelekasutajad ei taju neid sõnu enam

võõrastena, neil puuduvad võõrsõna tunnused (struktuurivõõrused), nt *kool, kahvel, kapsas, sink, suhe, tehas*.

Rahvusvahelised sõnad ehk internatsionalismid

Internatsionalismideks nimetatakse sõnu, mille denotaat kuulub algselt väljapoole mingi rahvuskeele kogemusvaldkonnast. Nende sõnade keelde tulek on rahvusvahelise kultuurivahetuse tulemus, nt *viski, sigar, kaaviar, dollar, baar, lounge, lobby* jt.

Tõlkelaenud

Need jagunevad laenatud moodustusstruktuurideks ehk sõnadeks, mis on moodustatud võõra eeskujul järgi, nt *isamaa* (sks *Vaterland*), *eeskujul* (*Vorbild*), *seebiooper* (*soap-opera*), ja tähenduslaenudeks, kus omasõna saab võõra eeskujul kohaselt juurde uue tähenduse. Näiteks *roheline*, *täht*, *väljakutse*, *areng(ud)*, *täna* 'praegusel ajal', *võrgustik*.

„Eesti keele käsiraamat“ jagab laensõnad nelja eri rühma.

- 1) **Otselaenud** – teisest keelest vahetult, ilma kolmanda keele abita laenatud keelendid (nt inglise keelest – *beebi, broiler, sport, rokk* jt). Eesti keeles on rohkesti otselaene.
- 2) **Kaudlaenud** – teisest keelest mingi kolmanda keele (vahenduskeele) vahendusel laenatud keelendid (nt ee *admiral* < sks *Admiral* < pr *a(d)miral* < ar *emir-al-bahr*). Admiral sõna on laenatud araabia keelest prantsuse ja saksa keele vahendusel. Need sõnad on tuntud vähemalt ühe kultuuriareali keeltes. Seoses sellega nimetatakse neid rahvusvaheliseks. Kõige harilikumad meie keeles on olnud vanakreeka ja ladina keel.
- 3) **Tähenduslaenud** – laenatakse tähendusi üksi. See laenuvõimalus on peidetum: võetakse emakeeles käibiv sõna, andes sellele teise keele eeskujul juurde uue tähenduse ehk laentähenduse (nt *kuumad uudised*, *roheline* 'keskkonnakaitsjad'). Väga paljudel juhtudel võib täheldada, kuidas vana tähendustega sõna on võõra eeskujul järgi uue tähenduse saanud. Näiteks *avada* koosolek, *äratada* kahtlust, *ajada* asja, *toetuda* faktidele, raamat *ilmub*, *jooksvad* asjad jt.
- 4) **Tõlkelaenud** – liitsõnad või sõnaühendid, harvemini tuletised, mis on teisest keelest sõna-sõnalt või morfeem-morfeemilt tõlgitud ja millel on samast laenatud tähendus. See liik moodustab väga suure sõnavarakihi. (nt *raamatupidaja* < sks *Buchhalter*, *eeskujul* < sks *Vorbild*, *peavaht* < sks *Hauptwache* jt) (EKK 2007: 597–605)

8. SAKSA LAENSÕNAD EESTI KEELES

Käesolev peatükk põhineb eeskätt Paul Ariste ja „Eesti etümoloogiasõnaraamatu“ andmetel (Ariste 2010, EES 2012).

Germaani laensõnad eesti keeles on osalt vanemad kui eesti keel ise. Võiks julgesti öelda, et eesti keel on olnud saksa keele tugeva mõju all vähemalt 700 aastat. Millal sõnad tulid saksa keelest eesti keelde, ei saa enamatel juhtudel kindlaks teha, sest eesti keelt on hakatud kirjalikult fikseerima suhteliselt hilja. 16. sajandil on saksa keel juba eesti keelega täiesti läbi põimunud (Ariste 2010).

Mitmest kirjalikust allikast leidub materjali eesti keele alam- ja ülemsaksa mõjude kohta: „Kullamaa vakuraamat“ ("Wackenbuch von Goldenbeck") on Kullamaa kiriku vakuraamat, mis kirjutati aastatel 1524 – 1532; Georg Mülleri jutlused on Tallinna Pühavaimu kiriku õpetaja 39 jutluse käsikiri (1600 - 1606); Heinrich Stahli kirikukäsiraamatu „Hand- und Haussbuch“ neli osa (1662 - 1667). Vakuraamatus on toodud sõnad *moller*, *köke*, *lampe*; ametivandes *Lifflandi maa*, *mester*. Mülleri keelekasutus on väga ebaühtlane, aga tal on rikkalik sõnavara, paljud laensõnad on eestistatud kujul (*fullib*), esineb ka sõnu nagu *maaler*, *maalima*, *haamer*, *kunst*. Stahlil on rohkesti alamsaksa laensõnu, nt *peegel*, *kook*, *kits*. Esinevad ühendid *ck*, *ch*, *ff*. Alamsaksa sõnavara on üsna hästi fikseeritud, põhilisteks allikateks on protokollid, aruanded, jutlused jne. Mülleri saksa laentüvedest on palju selliseid, mida praegu eesti keeles ei tarvitata. Mülleri jutluste kogu on vanim ulatuslikum eesti keele sõnavara, kus saksa keelest tulnud laensõnadegi arv ei ole väga väike. Jutluses leiduvad laensõnad on selle poolest tähtsad, et nende põhjal võib öelda kõigepealt juba seda, et paljud praeguses eesti keeles harilikud saksa laenud olid kõige hiljemalt 17. sajandi alguseks täiesti kodunenud ning kujult eestistunud.

Germaani laenud (200 - 300 tüve) on tulnud alates 1. aastatuhandest kuni 13. sajandini (lähtekohaks on Skandinaavia). Need näitavad tihedaid kontakte, nendel on suurem mõju kui nt balti laenudel, ning peegeldavad ka muutusi elukorralduses. Sõnavara on kultuuriajaloolise tähtsusega. Peamised laenude valdkonnad on põllundus ja karjandus, metallid, kalandus ja merendus, ehitus, tööriistad, aga ka palju kodust majapidamist, ühiskondlikke suhteid, nt *kaer*, *ader*, *kott*, *tool*, *taigen*, *õlu*, *leib*, *kana*, *juust*, *humal*, *aer*, *puri*, *roog*, *raud*, *tina*, *rikas*, *kuningas*, *vald*, *palk*, *laine*, *kalju*, *rand*, *vibu*, *mõõk*.

Germaani laenud on saadud keelekujust, mis on olnud germaani keelte ühiseks eelkäijaks. Need laenud on läänemeresoome keeltesse jõudnud alates 2. aastatuhandest eKr kuni 9. sajandini pKr. Germaani laenude seas on palju põlluharimise, meresõidu, kaubanduse ja muu ühiskonna eluga seotud tüvesid. Germaani laenud on nt *armas, haud, juust, kaup, kuningas, lamama, mõõk, nael, puri, põld, sadul, suur, vaev, varas*. Eristatud on ka hilisemat laenurühma, skandinaavia laene, kuid sageli ei ole selleks piisavalt häälikulisi kriteeriume. Skandinaavia laenud on nt *jõulud, kari* ‘veealune kõrgendik’, *kult, noot* ‘teatud võrkpüünis’, *paat, riid, saad, särk, taud, tõld*. Paljude laentüvede puhul ei ole võimalik kindlaks teha, kas tegemist on balti või germaani laenuga, neile on esitatud võrdväärne balti ja germaani (või skandinaavia) etümoloogia. Niisugused tüved on nt *rand, roog* ‘tugev kõrs’, *rukis, vai*. Võimalik, et mõni balti või germaani laenuks peetud tüvi on tegelikult mõnevõrra varasem, nn eelbalti või eelgermaani laen. Niisuguste hulka võib kuuluda nt osa neid laene, millel on võrdväärne balti ja germaani etümoloogia. Oletusi võimaliku eelbalti või eelgermaani päritolu kohta on tehtud ka muude tüvede puhul, näiteks on arvatud, et eelbalti laenud võivad olla *ehi*-(ma), *ime, kudu*-(ma), *külm* ning eelgermaani laenud *kallis, tahm*. Üksikute tüvede puhul, nt *vili*, on oletatud isegi laenamist eelbalti perioodile eelnenud hüpoteetilisel baltoslaavi perioodil, kuid uurijate seas pole üksmeelt selles, kas balti ja slaavi keeled üldse pärinevad ühisest baltoslaavi algkeelest.

Alamsaksa laenud on tulnud eesti keelde keskajal (13. - 17. sajandini), neid on 400-600 sõna. Saksa laenud hakkasid tulema siis, kui saksa keeleala laienes ja hansakaubanduse ajal. Alamsaksa mõjud ilmnevad peamiselt sõnavaras ja süntaksis (nt ühend- ja väljendverbid, sõnajärg), ka rektisioonis – *tänama* (*millegi eest*), (*millegagi*) *rahul olema, lootma* (*kellegi peale*) jne. Alamsaksa keel oli administratiiv- ja kirjakeel veel 16. sajandini (kuni reformatsioonini), Tallinnas aga ametlik keel 17. sajandi alguseni. Eriti tugev mõju oli tal rüütelkonna ajal, eriti 14. - 15. sajanditel. Sõnavara seas on palju sõnu taimede, ühiskonna, toidu, ehituse, ristiusu kohta: *sibul, ploom, roos; härä, proua, preili, krahv; pannkook, kook, kruus, pann, pott; põõning, ruum; ingel, piibel, paavst, piiskop, preester*.

Alamsaksa laenud on pärit eeskätt keskalamsaksa keelest, mida kõnelesid ka 13. sajandi algul Eesti ala vallutanud ristisõdijad ja nende kannul siia tulnud vaimulikud, ametnikud, kaupmehed ja käsitöölised. Alamsaksa keel sai ametlikuks keeleks. Kujunes omaette Baltimaade alamsaksa murre, kust on pärit ka enamik laene. Alamsaksa

laenude rühm on eesti kirjakeeles kõige suurem. Need sõnad peegeldavad keskaegse Euroopa elukorralduse tulekut Eestimaale, nende hulgas on esemete, tööriistade, elukutsete nimetusi. Alamsaksa laenud on nt *amet, arst, haamer, hunt, hõövel, ingel, kapp* 'mööbliese', *kelm, kokk, kool* 'õppeasutus', *köök, kütt, müür, naaber, neer, orel, paar* 'kaks kokkukuuluvat eset v olendit', *pann, prii, pärm, püss, ruum, saag, sült, tool, undruk, vorst, väärt, õli*. Üksikuid alamsaksa laene, peamiselt merendussõnavara, on võinud eesti keelde tulla ka pärast keskalamsaksa perioodi lõppu uusalamsaksa keelest. Niisugused laenud võivad olla nt *kiiker, riitul, rump, tali* 'teatud tõsteseade; liitplokk'.

Kirikusõnavara, ühiskondliku elu mitmesugustelt avaldusaladelt, näiteks *härä, keiser, kinkima, röövel*. Ajajärgule iseloomulikust sõjalisest vaimust on eesti keelde jätnud jälgi näiteks sõna *püss*, erinevad ametid, ametimehed, erinevad tegevused ja tööriistad, näiteks *haamer, maaler, maalima*, ehitustegevus ja majasisustus, näiteks *kamber, kelder, redel*, mereeluga seotud sõnad, näiteks *viik*, rõivastusega seotud sõnad, näiteks *mantel, lappima*, arstiteadus ja farmaatsia: *arst, plaaster*, toidud ja joogid: *praadima, käärima*, koolitöö, haridus ja kirjanduslikud mõisted: *kool, koolmeister*, muusika ja muud kunstid: *koor, pasun, pill*, loodusega seotud sõnad: *loorber, roos*, mõõdud: *maat, penning*, erinevad sõnad vaimsete, hingeliste ja füüsiliste omaduste kohta: *truu, lust*, interjektsioonid ja konjunktsioonid *ah, ja, toh, trots*.

Ülemsaksa laenud

Ülemsaksa keel hakkas alamsaksa keele asemele tulema 16. sajandi keskpaigast (300-500 sõna). Kirjakeelena hakkas domineerima 17. sajandil. Samas ei olnud keelevahetus kiire, alam- ja ülemsaksa olid pikka aega rööpselt kasutusel. Võrreldes alamsaksa keelega on siin rohkem kultuurisõnavara, näiteks taimede nimetused. Levik toimus saksa mõisnikelt lihtrahva sekka. Taimed, ühiskond, toit, hüüdsõnad, verbid: *spinat, redis, seller, kartul, moon, nelk, tulp; aadel, hertsog, tudeng, velsker; ahoi, hurraa, hopp, proosit, halloo; rehkendama, praadima, passima, kleepima; viiner, vein, supp, soust*.

Saksa laenud on saadud ülemsaksa keelest, mis hakkas 16. sajandi teisest poolest sügenema Eesti linnades alamsaksa keele kõrvale ja tõrjus selle lõpuks hoopis välja. Ülemsaksa keel tugines Saksamaa kesk- ja lõunaosa murretele ning on ka tänapäeva saksa kirjakeele aluseks. Saksa laenud on nt *aabits, kamm, kett* 'liikuvalt ühendatud lülide kogum', *kirss, kleit, laadung, naps, pirn, sahtel, sink, vürts*.

Baltisaksa keel ja ülemsaksa murre oli baltisakslaste diasporaa keelekuju. See kujunes välja pärast ülemsaksa keelt 16. - 18. sajandil ülem- ja alamsaksa keelest ja kohalikust keelest (kogu Baltimaades). Seda kohapealset saksa keelt kõnelesid baltisaksa vaimulikud ja kaupmehed. Sellest keelest on eesti keelde tulnud vähe sõnu, umbes 50, nt *opman*, *redel*, *sohver*, *jukerdama*. Samas on sõnu ka eesti keelest võetud baltisaksa keelde, nt sõnad *lapse*, *peenar*, *nain*. Baltisaksa keele mõju jätkus eesti keelele siiski kuni 1939. aastani, kui sakslased lahkusid. Lühidalt öeldes tähistab see väljend seda saksa keelt, mida kõneldi aastani 1939 praeguse Eesti ja Läti aladel, vana nimega Eesti-, Liivi- ja Kuramaal. Baltisakslaste keel oli üsna seesama saksa keel mis Saksamaal, selle omapära seisnes eelkõige sõnavaras ja häälduses. On näiteks väidetud, et baltisakslasel piisas Saksamaal käies öelda vaid *nein*, kui juba oli tema päritolu selge. Nimelt ei kõlanud see sõna mitte kui (*nain*), vaid (*näin*). Eesti keelt mõjutas baltisaksa keel üsna tuntavalt. Enamik saksa laensõnadeks peetutest on hoopis alamsaksa ja baltisaksa päritolu. Nii näiteks ei tunne Saksamaa sakslased selliseid baltisaksa sõnu nagu *Knagge* (eesti keelde jäänud sõnana *nagi*), *Pliete* (*pliit*), *Prahm* (*praam*), *Bür* (*padjapüür*) või rootsilaenuline *Burke* (*purk*). Tänapäeva eestlasest saksa keele õppija peab seetõttu eraldi meelde jätma nende sõnade päris saksa vasted *Kleiderhaken*, *Herd*, *Fähre*, *Kissenbezug* ja *Glas*. Mälestusena baltisakslaste prantsuse keele lembusest on eesti keeles sõnad *kušetid*, *taburetid* ja *kastrulid* ning peenemas hoones sisenetakse *vestibüüli* või *fuajeesse*. Teisalt kasutasid kohalikud baltisakslased üsna tihti ka eesti laene, näiteks talupojaeluga seoses: *Heukuje* tähendas neil heinakuhja ja *Reggi* nn talupojasaani.

9. SAKSA LAENSÕNAD VENE KEELES

Majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised kontaktid teiste maadega, ka sõjalised kokkupõrked mõjutasid keele arenemist. Mitme sajandi vältel pääsesid vene keelde elava suhtlemise kaudu muukeelsed sõnad, mis tähendasid uusi mõisteid.

Iidsete laenude hulka kuuluvad ka sõnad germaani keeltest: *броня* 'kaitsekate', *меч* 'mõõk', *панцирь* 'pantser', *котел* 'katel', *холм* 'põndak', *бук* 'pöök', *князь* 'vürst', *бор* 'nõmm', *свинья* 'siga', *верблюд* 'kaamel', jt. Mõne sõna päritolu üle teadlased vaidlevad, seepärast on germaani keeltest tulnud laensõnade hulka eri teadlased kvalifitseerinud erinevalt (20 kuni 200 sõna) (Ešerkina 2015: 29).

Majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised kontaktid Saksamaa ja Venemaa vahel on kestnud vanadest aegadest, alates 10. – 12. sajandist. Germaani kaupmeestel oli Saksa hoov Novgorodis. Kahe rahva poliitilised ja kultuurilised sidemed tugevnesid 15 sajandil Ivani III ajal ja 17 sajandil Aleksei Ivanovitši ajal.

Hilisem Euroopa keelte sõnavaraline mõju vene keelele sai märgatavaks saanud 16. – 17. sajandil ning eriti Peetri I ajal, kui administratiivsed, sõjalised reformid, hariduse ja teaduse arenemine aitas kaasa vene keele sõnavara rikastamisele muukeelsete sõnadega. Need olid tollel ajal uued olme, sõja- ja mereainelised terminid, sõnad teaduse ja kunsti alalt: *бутерброд* 'võileib', *галстук* 'lips', *графин* 'karahvin', *шляпа* 'kübar', *контора* 'kontor', *пакет* 'pakend', *прейскурант* 'hinnaakiri', *процент* 'protsent', *бухгалтер* 'raamatupidaja', *вексель* 'veksel', *акция* 'aktsia', *агент* 'agent', *лагерь* 'laager', *штаб* 'staap', *командир* 'komandör', *юнкер* 'junkur', *ефрейтор* 'jefreitor', *лафет* 'lafett', *патронташ* 'padrunitasku', *верстак* 'tisleripink', *фуганок* 'pikkhöövel', *никель* 'nikkel', *кварц* 'kvarts', *селитра* 'salpeeter', *вольфрам* 'volfram', *картофель* 'kartul', *лук* 'sibul' (Ešerkina 2015:30)

19. sajandil harrastas vene intelligents saksa filosoofiat, mis tõi endaga kaasa vene keelde filosoofilise terminoloogia kujunemise: *последовательность* 'järjekestvus', *обособление*, *целесообразный* 'otstarbekas', *призвание* 'kutsumus', *исключительный* 'ainulaadne' jt.

20. sajandi 20. aastatel on tekkinud kalduvus moodustada uudiskeelendeid saksa keele leksikaalsete struktuuride põhjal.

Teise maailmasõja aegsele sõnavarale on iseloomulikud kõnekeeles, publitsistikas ja mõned muus kirjastiilis kasutatavad laensõnad, mis tähistavad sõjatehnikat, organisatsioone, ameteid, ametikohti: *мессеримитт, фаустпатрон, фердинанд, фокке-вульф, юнкерс, абвер, вервольф, гауптман, группенфюрер, фюрер, блицкриг, арбайтсамт, фельдкомендатура, фольксдойче, рейхскомиссар, генералкомиссар* jt.

20. sajandi 50. - 70. aastatel pääsesid vene keelde peamiselt saksapäraseid keelendid: teadustermidid (*пробанд, шютте*), tehnikatermidid (*зигмашина, леникс, крейцмейсель, трог, иноркель, цанга*), trükindustermidid (*бильдрук, дигисет, гобель, кант*), muusikatermidid (*тонарм, тонмейстер, флексатон*).

10. ÜHISTE SAKSA LAENSÕNADE ETÜMOLOOGIA

Magistritöö põhieesmärk on koguda ja vaadelda ühiseid saksa laensõnu eesti ja vene keeles ja kuidas neid võib rühmitada. Saksa laensõnade olemasolu eesti keeles on uurinud eesti keeleteadlased P. Ariste, J. Viikberg, H. Liin, A. Haak jt; saksa laensõnu vene keeles on N. Kuvšinova, L. Grebennik, N. Grobel. Ühiste saksa laensõnade leidmiseks toetu autor eelkõige väljaannetele „Eesti etümoloogiasõnaraamat“ (edaspidi EES), „Vene etümoloogiasõnaraamat“ (edaspidi VES), „Alamsaksa laensõnad eesti keeles sõnastik“ (edaspidi ASL).

Et leida ühised saksa laensõnu eesti ja vene keeles, kasutatakse P. Ariste (2010) (edaspidi AR) ja S. Gardineri (1965) (edaspidi GR) teoste põhjal koostatud sõnaloendit. Analüüsis toetutakse kuuele allikale: „Eesti etümoloogiasõnaraamatu“ (edaspidi EES) „Vene etümoloogiasõnaraamatu“ (edaspidi VES), „Alamsaksa laensõnad eesti keeles“ (edaspidi ASL), „Võõrsõnade leksikon“ (edaspidi VL), „Eesti seletav sõnaraamat“ (edaspidi ESS), „Vene seletav sõnaraamat“ (edaspidi VSS).

Vene sõna ladina tähestikus esinemist on vaja selleks, et sõna oleks loetav samas kirjas, mida kasutatakse eesti ja saksa keeles, kirillitsas aga, kirjutatuna näeme vene sõna algset vormi ja sõnakuju. Sõnade etümoloogia võrdlemisel saadud tulemused on järgmised: P. Ariste, J. Viikbergi ja S. Gardineri sõnaloeteludest sai magistritöö autor kokku 132 sõna, mille kohta mõned teadlased eeldavad, et teatud sõna on tulnud eesti või vene keelde saksa keelest. Neist on 79 sõna esineb nii eesti kui ka vene keeles saksa laensõna.

Materjali analüüsi osas on rühmitatud ühised saksa laensõnad kolmeks rühmaks: (1) mõlemas keeles etümoloogiliselt sama laensõna (nt ee *akordion* ~ vn *akordeon* (аккордеон) – sks *Akkordeon*); (2) etümoloogiliselt erinevad laensõnad (ee *kalkun* ~ vn *idjuk* (индюк) – sks *Kalkuhn*, *indianisch Huhn*); (3) etümoloogilisi vasteid ei ole, üks on laensõna, teine aga tõlkelaen (ee *loss* ~ vn *zamok* (замок) – sks *Schloss*, *sloz*). Lisas 1. tabelis on esitatud kogutud ühised saksa laensõnad ning ka sõnade etümoloogia allikad.

Eesti ja vene keele ühiste saksa laensõnade etümoloogia

(1) ee *akordion* ~ vn *akordeon* (аккордеон) – sks *Akkordeon*

VLi tähendus on ‘muus klahvistiku ja akordinuppude abil mängitav klahvpuhkpill’, mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Sõna tuli keeltesse kui otselaen sks *Akkordeon*, *Akkordion* (VL; EES; VES).

(2) ee *almanahh* ~ vn *al'manah* (альманах) – sks *Almanach*

VL annab seletuseks ‘algselt idamail kalender mitmesuguste andmetega, pms astroloogiliste ennustustega’, mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Keeltesse tuli kui kaudlaen sks *Almanach* < kesksld *almanac(h)* ‘kalender, päevik’ (VL; EES; VES).

(3) ee *apteek* ~ vn *apteka* (аптека) – sks *Apotheke*

Sõna *apteek* märgib ‘algselt asutus ravimite valmistamiseks ja säilitamiseks; 8. sajandist ka ravimite müügi koht, sama tähendusega ka on tulnud vene keelde kui kaudlaen sks *Apotheke* < ld *apotheca* < kr *ἀποθήκη* ‘ladu’. ASLis eesti keelde on laenatud kaks *aptêke*, *Apotheke* (ASL; VL; EES; VES).

(4) ee *arm* ~ vn *šram* (шрам) – sks *arwez*, *Schram(m)e*

EESi tähendus on ‘paranenud koekahjustuse, haava jälg’, mis on laenatud alggermaani keelest *arwez*, *arwaz*. Sama tähendusega vene keelde tuli poola keele kaudu *szram* *Schram(m)e* (ASL; VL; EES; VES).

(5) ee *börs* ~ vn *birža* (биржа) – sks *Börse*

VLis on sõnaseletuseks antud ‘regulaarselt tegutsev turuasutus kaupade ja väärtpaberite ostuks-müügiks või tööjõu hankimiseks’. Eesti keelde on tulnud sks *Börse* < kesksld *bursa rahakott, kukkur*). VESIS sama tähendusega sõna, mis on laenatud saksa keelest prantsuse keele kaudu *bourse*, mis omakorda tuli kreeka keelest *bursa* (ASL; VL; EES; VES).

(6) ee *flööt* ~ vn *fleita* (флейта) – sks *Flöte*

Mõlemas keeles tähendab ‘muus aukhuuliku, klapistiku ja silindertoruga puupuhkpill’. Kaudlaen on laenatud keeltesse sks *Flöte* < it *flauto* (ASL; VL; EES; VES).

(7) ee *hantel* ~ vn *gantel'* (зантель) – sks *Hantel*

VLis on sõnaseletuseks antud 'sport käsik, spordivahend käte ja õlavöötme lihasjõu suurendamiseks', mis langeb venekeelse tähendusega kokku. Sõna on keeltesse tulnud saksa keelest *Hantel* 'käsi', tegusõnast *agere* 'tegema, tegutsema', vene keelde aga laenatud kui kaudlaen saksa keelest, mis omakorda tuli ladina keelest *agens* (VL; VSS).

(8) ee *hertsog* ~ vn *gertsog* (герцог) – sks *Herzog*

Mõlemas keeles tähendab 'üks kõrgaadli tiitleid Lääne-Euroopas; varasel keskajal Saksamaal hertsogkonna päritava võimuga valitseja, hiljem suurfeodaal'. Otselaen on tulnud keeltesse saksa keelest *Herzog* (VL; VES; GR 88).

(9) ee *munstükk* ~ vn *mundstuk* (мундушук) – sks *Mundstück*

EESi tähendus on 'puhkpilli suuline, huulik; piibu-, suitsupits', mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Otselaen on tulnud keeltesse saksa keelest *Mundstück* '(mänguriista) huulik; (sigareti) pits; suuraud'. Saksa allikas on liitsõna: *Mund* 'suu' + *Stück* 'tükk'. puhkpilli suuline, huulik; piibu-, suitsupits' (EES; VES; GR 156).

(10) ee *imelaps* ~ vn *vunderkind* (вундеркинд) – sks *Wunderkind*

VL märgib sõna *imelaps* eriti andekas või võimekas laps, sama tähendusega ka vene keeles. Tõlkelaen on tulnud eesti keelde saksa keelest *Wunderkind*, vene keeles aga assimileeris kui otselaen. Saksa allikas on liitsõna: *Wunder* 'ime' + *Kind* 'laps' (VL; VES).

(11) ee *ingver* ~ vn *imbir'* (имбирь) – sks *Ingwer*

EES annab seletuseks 'suurte lehtede ning aromaatses risoomiga troopika- ja lähistroopikataim (*Zingiber officinale*); selle taime droogina kasutatav kuivatatud juurikas', mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Keeltesse tuli kui kaudlaen sks *Ingwer* < keskld *gingiber* < kr *zingiberis* < paali *siṅgivera* < draviidi keeled (ASL; EES; VES; GR 107).

(12) ee *jäger* ~ vn *eger'* (езерь) – sks *Jäger*

EES annab seletuseks 'jahimees, elukutseline kütt; sõjaväes liik jalaväelasi mõnes riigis', mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Keeltesse tuli kui otselaen sks *Jäger* < tegusõnast *jagen* 'jahtima' (ASL; EES; VL; VES).

(13) ee *jaht* ~ vn *jahta* (яхта) – sks *Jacht*

EES annab seletuseks ‘ulukite jälitamine ja püüdmine või surmamine saagi saamiseks’, vene keelde aga on tulnud tähendusega sks *Jacht* ‘mere väike laev’ (ASL; EES; VL; VES; GR 257).

(14) ee *kaart* ~ vn *karta* (карта) – sks *Karte*

EESi tähendus on ‘eriotstarbeline paksemast paberist vm materjalist ristikülikukujuline leheke; selline leheke (sageli pildiga) posti teel saatmiseks ja kirjalike teadete edastamiseks; maapinna vähendatud ja üldistatud tasapinnaline kujutis’, vene keelde on tulnud sama tähendusega sks *Karte* (ASL; EES; VES; GR 119).

(15) ee *kalkun* ~ vn *idjuk* (индюк) – sks *Kalkuhn*, *indianisch Huhn*

EESi järgi *kalkun* tähendab ‘sulgedeta ning käsnaalse punaka kaela ja peaga suur kodulind’, mis on tulnud eesti keelde otselaenuks alamsaksa sõnast *kalkūn* ‘kalkun’. Alamsaksa või baltisaksa laenuallikas on kujunenud sõnaühendist *kalkūnsche höner* ‘Kalkuta kuked’. Sellise nimetuse andsid Ameerikast pärit linnule maadeavastajad, kes esialgu uskusid, et nad on jõudnud Indiasse. Vene keelde laenatud kui kaudlaen sama tähendusega poola keele kaudu *indyk* < ld *indicus* (*pavo*) < *ein indianisch Huhn* (ASL; EES; VES).

(16) ee *kantsler* ~ vn *kantsler* (канцлер) – sks *Kanzler*

VLi järgi on võõrsõnal neli tähendusvälja: (1) ‘keskajal kuningliku kantselei ja arhiivi ülem, riiklike dokumentide koostaja ja pitsatihoidja’; (2) ‘Venemaal endisaegne kõrgeim tsiviilauaste’; (3) ‘mõnedes riikides kõrgemate riigiametnike nimetus, nt liidukantsler Šveitsi kantonite nõukogu kantseleiülem, Austrias ja Saksamaal valitsusjuht (vastab peaministrile), lordkantsler Inglismaal Lordide Koja esimees, riigikantsler Saksamaal (1871–1945) valitsusjuht; Eestis ministeeriumi kõrge ametnik’; (4) ‘mõnede maade ülikoolides: tegevjuht’. Laenatud kui kaudlaen sks *Kanzler* < keskld *cancellarius* < ld ‘kohtu uksehoidja, kohtusekretär’ < *cancelli* ‘võre, tõke, piire’. Venekeelse tähendus on ‘dokumentide koostaja ja kantselei ülem’ sks *Kanzler* < ld *cancellārius* (VL; VES; GR 113).

(17) ee *kardin* ~ vn *gardina* (гардина) – sks *Gardine*

Mõlemas keeles tähendab ‘akna, ukse ees rippuv tekstiilist kate, eesriie’, keeltesse laenatud kui otselaen sks *Gardine* ‘(akna)eesriie, kardin’(EES; VES).

(18) ee *karniis* ~ vn *karniz* (карниз) – sks *Karnies*

VL märgib sõna *karniis* ‘seina ülaosast eenduv loogelise (S-kujulise) profiiliga ehisliist; rõhtne ehisliist’, sama tähendusega ka vene keeles. Kaudlaen on tulnud keeltesse sks *Karnies* < it *cornice* (VL; VES; GR 118).

(19) ee *kartul* ~ vn *kartofel* (картофель) – sks *Kartoffel*

Nii eesti kui ka vene keeles tähendab see laen ‘mugultaim (*Solanum tuberosum*)’, mis on pärit saksa keelest *Kartoffel* ‘kartul’. Võru murdes levinud sõna *karto(h)k*, *kardo(h)k* on vene laen, ← vene *kartófel*, mrd *kartónka*, *kartófka*, *kartóha* ‘kartul’ (EES; VES).

(20) ee *kindral* ~ vn *general* (генерал) – sks *General*

EES on sõnaseletuseks ‘teatud kõrge sõjaväeline auaste; vastavas auastmes sõjaväelane; range korraga mungaordu, usuühingu vms juht’, mis sobib kokku vene sõna tähendusega. EESs on kirjas, et sõna on laenatud kas rootsi keelest *general* ‘kindral’ või saksa *General* ‘kindral; (katoliikliku ordu) ülemvaimulik’. Vene keelde on tulnud kui kaudlaen sks *General*, mis omakorda tulnud prantsuse keelest *général* (EES; VES; GR 85).

(21) ee *kipper* ~ vn *škiper* (шкунер) – sks *Schipper*

Mõlemas keeles tähendab ‘väikese laeva juht’; mrd ‘noodavanem’, mille etümoloogia on sks *schipper* ‘laevajuht, kapten’, *schiphere* ‘laevaomanik, kapten’ (ASL; EES; VES; GR 241).

(22) ee *kliister* ~ vn *kleister* (кле́йстер) – sks *Klīster*, *Kleister*

EES märgib sõna *kliister* ‘keeva vette segatud tärklisest või jahust kleepaine’; ‘nätske, taignane’, mis on tulnud eesti keelde kui otselaen alamsks *klīster* ‘kleepaine’. Vene keelde aga on laenatud sama tähendusega otselaen ska *Kleister* (ASL; EES; VES; GR 127).

(23) ee *kolb* ~ vn *kolba* (колба) – sks *Kolben*

VL järgi on võõrsõnal neli tähendusvälja: (1) ‘keemiliselt ja termiliselt vastupidavast klaasist pudeljas klaasnõu katsete tegemiseks’; (2) ‘mootori, pumba vm seadme silindris edasi-tagasi liikuv detail jootekolb, tõlvik, jootel, riist pehmejoodistega jootmiseks’, otselaen on laenatud sks *Kolben*, samuti ka sõna on tulnud vene keelde sama tähendusega (VL; VES; GR 129).

(24) ee korter ~ vn kvartira (квартира) – sks Quartēr

EES annab seletuseks ‘tubadest koosnev eluruumide kogum’, mis langeb kokku venekeelse tähendusega. Vanad linnamajad jagunesid tavaliselt neljaks ruumiks, mistõttu üht neist nimetati veerandiks. Sõna tuli keeltesse alamsaksa *quartēr* ‘veerand’ (ASL; EES; VES; GR 121).

(25) ee kott ~ vn suma (сума) – germaani, sks kuddan, Soum

Sõna *kott* tähendab EES järgi ‘kinnine suletava suuga ese asjade transportimiseks või hoidmiseks’, mis oli laenatud alggermaani sõnast *kuddan*. Sama tähendusega vene keelde aga on tulnud sks *Soum* ‘kott’ (EES; VES; GR 203).

(26) ee krahv ~ vn graf (граф) – sks Graf

VLis on sõnaseletuseks ‘Lääne-Euroopas varakesksajal kuninga poolt nimetatud kõrgem ametnik, kohtunik ning väepealik; hiljem aadlitiitel’, sama tähendusega ka vene keelde on tulnud otselaen sks *Graf* (VL; VES; GR 95).

(27) ee kross ~ vn groš (грощ) – sks Grosch

Sõna *kross* tähendab ‘väiksem rahaühik mõnel maal (näiteks Poolas); vastava väärtusega münt’, mis on laenatud alamsaksa *grosse, krosse* ‘kross’. Sama tähendusega vene keelde on tulnud kaudlaen poola keele kaudu *grosz* < sks *Grosch, Groschen* (ALS; EES; VL; VES; GR 95).

(28) ee krunt ~ vn grunt (грунт) – sks Grund

Mõlemas keeles tähendab ‘piiristatud maatükk; mingi kattekihi ettevalmistuskiht’, mis on tulnud eesti keelde otselaenuga alamsaksa *grunt* ‘põhi; pind’ ja vene keelde poola keele kaudu *grunt* < sks *Grund* (ALS; EES; VL; VES; GR 96).

(29) ee kruus ~ vn kružka (кружка) – sks krûse

Mõlemas keeles tähendab ‘silinderjas kõrvaga jooginõu’, mis on tulnud eesti keelde otselaenuga alamsaksa *krûs* ‘kann, jooginõu, kruus’ ja vene keelde poola keele kaudu *kruż* < sks *krûse, krûs(e)* (ALS; EES; VES; GR 137).

(30) ee lint ~ vn lenta (лента) – sks Linte

Mõlemas keeles tähendab ‘suhteliselt kitsas ja õhuke ning pikk ribajas moodustis’ ning on laenatud eesti keelde alamsaksa keelest *lint* ‘naiste lame pael’ ja vene keelde sks *Linte* (ALS; EES; VES).

(31) ee *lips* ~ vn *galstuk* (галстук) – sks *Schlips*, *Halstuch*

EESi järgi tähendab ‘(meeste) kaelaside’, sama tähendusega ka vene keeles, kuid on laenatud erinevatest sõnadest: eesti keelde on tulnud sks *Schlips* ‘lips, kaelaside’ aga vene keelde sõnast sks *Halstuch*. Saksa allikas on liitsõna: *Hals* ‘kael’ + *Tuch* ‘rätik’ (EES; VES).

(32) ee *loosung* ~ vn *loosung* (лозунг) – sks *Losung*

VLis on sõnaseletuseks ‘tabav ülesksutseline lause, hüüdlause, juhtlause või lipukiri’, mis klapib kokku venekeelse tähendusega ning mõlemad otselaenud on pärit sõnast sks *Losung* (VL; VES).

(33) ee *loss* ~ vn *zamok* (замок) – sks *Schloss*, *sloz*

EES märgib sõna *loss* ‘valitseja või kõrgeadliku suur pidulik elu- ja esindushoone’, mis on laenatud kui otselaen sks *Schloss* ‘loss’. Vene keeles on lisatähendus ‘kindlus, pikaajaliseks ringkaitseks kohandatud paik’, mis on vene keelde laenatud poola keelest tõlkelaen *zamek* (< sks *sloz*) (EES; VES; GR 105).

(34) ee *madrats* ~ vn *matrats* (матрац) – sks *Matratze*

EESis on sõnaseletuseks ‘magamisaseme (teisaldatav) pehme täidisega aluskott’, mis sobib kokku vene keelse tähendusega ning otselaen oli laenatud sõnast sks *Matratze* (EES; VES).

(35) ee *meister* ~ vn *master* (мастер) – sks *Meister*

Nii eesti kui ka vene keeles tähendab ‘väljapaistvate erialaste teadmiste ja oskustega isik’, ning otselaen on laenatud alamsaksa sõnast *meister*, *mester* ‘meister, ülemus, isand; õpetatud inimese, eriti arsti austav tiitel’ (ALS; EES; VES; GR 150).

(36) ee *naps* ~ vn *šnaps* (шнанд) – sks *Schnaps*

Nii eesti kui ka vene keeles tähendab ‘kange alkohoolne jook; napsiklaasi-, pitsitäis sellist jooki’ ning on laenatud sks *Schnaps* ‘naps, viin’ (EES; VES).

(37) ee *nöör* ~ vn *šnur* (шнур) – sks *snōr(e)*, *snuor*

Sõna *nöör* tähendab ‘niidist jämedam ja kõiest peenem punutud või keerutatud sidumis- ja kinnitusvahend’, mis oli laenatud alamsaksa *snōr(e)* ‘nöör, mõõdunöör; pael, juuksepael; kalapüügiriist’. Vene keelde on tulnud sama tähendusega poola keele kaudu *sznur*, *sznurek* < sks *snuor* (ALS; EES; VES).

(38) ee paar ~ vn para (пара) – sks pār

EES annab seletuseks 'kaks kokkukuuluvat, mingis mõttes tervikut moodustavat ühesugust või ühelaadilist eset või olendit; kaks-kolm, mõni', vene keeles tähendab pigem 'võrdne, võrdväärne'. Eesti keelde on laenatud alamsaksa *pār* 'paar', vene keelde aga on tulnud poola keele kaudu *para* < sks *pār* 'paar' (ALS; EES; VES; GR 164).

(39) ee palk ~ vn balka (балка) – sks Balke

Sõna *palk* EES järgi tähendab 'langetatud puu laasitud tüvi või selle osa', mis läheb kokku vene keelse tähendusega ning keeltesse on tulnud alamsaksa sõnast *balke* 'palk; (heina)lakk, lagi; kaaluõlg' (ALS; EES; VES; GR 32).

(40) ee pantser ~ vn pantsir' (панцирь) – sks Panzer

VL järgi on võõrsõnal neli tähendusvälja: (1) 'soomus, soomuskate, soomusrüü, turvis'; (2) 'rüü, kilprüü'. Sõna *pantser* on pärit sks *Panzer* < ld *pantex*. Vene keeles tähendab sõnasõnalt 'see mis katab kõhu', laenatud sks *panzer* < pr *pancier* < ld *pantex* 'kõht' (VL; VES; GR 162).

(41) ee parun ~ vn baron (барон) – sks Baron

VLis on antud sõnaseletuseks 'vabahärra, keskajal Lääne-Euroopas kuninga, keisri vm suurfeodaali otsene vasall, hiljem aadlitiitel; Saksamaal ja Prantsusmaal alamaadlitiitel, Inglismaal kõrgaadlitiitel'. Kaudlaen on laenatud sks *Baron* < keskld *baro* 'mees, sõdur'; *parun* < ld 'lollpea'. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sks *Baron* < pr *baron* < keskld *baro* 'mees, sõdur' (EES; VL; VES; GR 59).

(42) ee pastor ~ vn pastor (пастор) – sks Pástor

Mõlemas keeles on sama tähendus 'kirikuõpetaja', ning on tulnud keeltesse sks *Pástor* < ld *pastor* (ASL; VES; GR 166).

(43) ee piik ~ vn pika (пика) – sks Pike

EES annab seletuseks 'endisaegne odataoline pika varrega torkerelv'; 'kahvli, purjelaeva masti küljes oleva kaheharulise põikpuu välimine ots'. Laenu allikat ei ole võimalik täpselt kindlaks teha. Tõenäoliselt keskalamsaksa laenudest hilisem alamsaksa laen. Eesti keelde on laenatud alamsaksa *pēk*, *peke* 'piik', *piek* 'kahvli või kahvelpurje ülemine ots' või sks *Pike* 'piik'. Vene keelde on tulnud tähendusega 'torkerelv' sks *Pike* < pr *pique* 'torkama' < it *picca* (ASL; EES; VES; GR 166).

(44) ee piiskop ~ vn biskup (бискуп) – sks Bishop

ASLis on antud seletuseks ‘kõrgem vaimulik’, mis on laenatud kask *bishop*. VESis on sama tähendusega sõna sks *biscof*, *bischof* < ld *episcopus* < kr *ἐπίσκοπος* (ASL; VES; GR 64).

(45) ee plaaster ~ vn plastõr (пластырь) – sks Plāster

EESs on antud seletuseks ‘väiksemale haavale või marrastusele kleebitav kate või nahale kleepuv ravim’. Plaaster sai Eesti rahvameditsiinis tuntuks keskajal, seda keedeti tavaliselt kodus ja põhiaine oli kuusevaik. Sõna on pärit alamsaksa *plāster* ‘plaaster; sillutis, tänavakate’. Sama tähendusega on ka vene keelde tulnud sks *pflāster* < ld *emplastrum* < kr *ἐμπλαστρον* (ASL; EES; VES; GR 167).

(46) ee polt ~ vn bolt (болт) – sks bolte(n)

Mõlemas keeles tähendab ‘pea ja keermestatud otsaga varb millegi kinnitamiseks mutri abil’ ning on laenatud alamsaksa *bolte(n)* ‘polt; ümar varb mõõtmiseks; ahel, jalaraud’ (ASL; EES; VES; GR 65).

(47) ee post ~ vn potšta (почта) – sks Post

EESi järgi sõna *post* tähendab ‘side liik, mille ülesanne on saadetiste saatjalt vastuvõtmine, edastamine ja adressaadile kättetoimetamine, sellist sideteenust osutav asutus; posti teel edasi toimetatav saadetus’, mis klapib kokku venekeelse tähendusega. Sõna on laenatud alamsaksa *post* ‘postiratsanik; (ratsa)käskjalg’ või sks *Post* ‘post; sideasutus; postisaadetised’; van ‘sõnum, teade’. Paljudes keeltes tuntud tüvi on algselt pärit ladina keelest < kskld *posta* ‘postijaam’ < ld *positus* ‘pandud, asetatud; seisev, asetsev’. Vene keelde on sõna tulnud sks *Post* (ASL; EES; VES; GR 170).

(48) ee praak ~ vn brak (брак) – sks wrak, Brak

EESis on antud seletuseks ‘kehtestatud kvaliteedinõuetele mittevastav toode või toodang’, mis on laenatud alamsaksa sõnast *wrak* ‘kahjustatud, riknenud, kõlbmatu’. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sks *Brak* ‘kõlbmatu’ (ASL; EES; VES).

(49) ee prints ~ vn prints (принц) – sks Prinz

VL järgi tähendab ‘monarhistlikes riikides valitsejaperekonna mittevalitseva meesliikme tiitel, seda tiitlit kandev isik; kuningapoeg’, mis klapib kokku vene keelse tähendusega. Sõna on tulnud keeltesse sks *Prinz* < pr *prince* < ld *princeps* ‘esimene, tähtsaim; juht’(VL; VES; GR 173).

(50) ee *priits* ~ vn *špriits* (шприц) – sks *Spritze*

EES ja VES on andnud tähenduse ‘seadis vedela aine surve abil piisutamiseks’; van ‘süstal; süst; kuulipilduja’, mis on laenatud keeltesse sks *Spritze* ‘priits; süstal; süstimine, süst’ (EES; VES).

(51) ee *pormeister* ~ vn *burgomistr* (бургомистр) – sks *Bürgermeister*

ASL on andnud seletuseks ‘linnapea, linnavalitsuse eesistuja’, sama tähendustega ka vene keeles laensõna, mis on laenatud keeltesse kaks *bormēster*, *burmēster* ‘Bürgermeister’ (ASL; VES; GR 70).

(52) ee *püstol* ~ vn *pistolet* (пистолет) – sks *Pistol(e)*

Mõlemas keeles tähendab ‘käest lastav üksikisiku tulirelv’, mis on laenatud sks *Pistol(e)* ‘lühikese toruga käsitulirelv’. Esimese silbi *i* võib olla *ü*-ga asendatud sõna *püss* mõjul (EES; VES; GR 167).

(53) vn *raatus* ~ vn *ratuša* (памыша) – sks *rāthūs*

EESi järgi tähendab ‘raekoda’, vene keele tähendus aga sõnasõnalt ‘maja, kus asub linnavolikogu’. Eesti keelde on laenatud alamsaksa *rāthūs* ‘raekoda’. Vene keelde on tulnud poola keele kaudu *ratusz* < sks *rāthūs*. Laenuallikas on liitsõna, *rāt* ‘otsus; nõupidamine, nõuanne; nõu, abi; nõukogu, volikogu, raad’ + *hūs* ‘maja’ (ASL; EES; VES; GR 179).

(54) ee *rüütel* ~ vn *põtsar* (рыцарь) – sks *ruter, ritter*

EES on andnud seletuseks ‘aadliseisusse kuuluv raskerelvastusega ratsasõjamees keskaja Lääne-Euroopas’, mis on laenatud alamsaksa *ruter* ‘ratsanik, rüütel’. Laenu muganemisel on sõnaalgulise *r*-i tõttu sõna lõpus *r* asendunud *l*-iga. Vene keelde on tulnud sama tähendusega poola keele kaudu *rycerz* < sks *ritter* (tõlklaen) < pr *chevalier* ‘rüütel’(ASL; EES; VES; GR 187).

(55) ee *sall* ~ vn *šal* (шал) – sks *Schal*

Sõna *sall* tähendab ‘kaelas, peas v õlgadel kantav piklik, rätikust kitsam riietusese’, mis läheb kokku eestikeelse tähendusega ning keeltesse on tulnud sks *Schal* ‘sall, rätik’. Tüvi on algselt pärit pärsia keelest *šāl* ‘suurrätik’ (EES; VES).

(56) ee *samet* ~ vn *barhat* (бархат) – sks *sammet*, *barchât*

EES järgi sõna *samet* tähendab ‘madala tiheda püstkarvastikuga riie’, mis on laenatud eesti keelde alamsaksa sõnast *sammet*, *sammit* ‘hinnaline siidist kangas’. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sõnast sks *barchât*, *Barchent* ‘samet’. Tüvi on algselt pärit araabia keelest *barrakan* (ASL; EES; VES; GR 59).

(57) ee *seemis* ~ vn *zamša* (замша) – sks *semesch*

Sõna *seemis* EESi järgi tähendab ‘pehme ja veniv räaspargiga töödeldud ja lihvitud nahk; kalevist tihedama karusega paks puuvillane riie’, mis on laenatud alamsaksa *semes*, *semesch* ‘seemis(nahkne); pehme seemisnahk, töödeldud ilma parkaine ja maarjata’. Vene keelde on tulnud sama tähendusega poola keele kaudu *zamsz*, *zamesz* < sks *saemisch leder*, *semesch* (ASL; EES; VES; GR 106).

(58) ee *sihverplaat* ~ vn *tsiferblat* (циферблат) – sks *Zifferblatt*

Mõlemas keeles on järgmine tähendus ‘(kella) numbrilaud; nägu’, mis on laenatud keeltesse sks *Zifferblatt* ‘numbrilaud’; kõnekeelne ‘nägu’. Saksa allikas on liitsõna: *Ziffer* ‘number’ + *Blatt* ‘leht’, järelois on rahvaetümoloogiliselt seostatud sõnaga *plaat* (EES; VES).

(59) ee *sirkel* ~ vn *tsirkul* (циркуль) – sks *Zirkel*

Mõlemas keeles on järgmine tähendus: ‘kaheharuline riist ringjoonte ja kaarte joonestamiseks, lõikude mõõtmiseks jms’. Eesti keelde on laenatud sks *Zirkel* ‘sirkel; ring’, vene keelde aga on tulnud poola keele kaudu *cyrkul* < sks *Zirkel*. Paljudes keeltes tuntud tüvi on algselt pärit ladina keelest *circulus* ‘ring, sõõr, ringjoon’ (EES; VES; GR 226).

(60) ee *slepp* ~ vn *šleif* (шлейф) – sks *Schleppe*, *Schleif*

VLis on antud tähendus ‘vedik, pikk kleidisaba’, mis on laenatud eesti keelde sks *Schleppe*. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sõnast sks *Schleife* < *slofen* ‘libisema’ (EES; VES).

(61) ee *soldat* ~ vn *soldat* (солдат) – sks *soldat*, *Soldat*

Sõna *soldat* EESi järgi tähendab ‘sõdur’, mis on laenatud alamsaksa sõnast *soldāt* ‘palgasõdur’. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sks *Soldat* < it *soldato* ‘sõdur’ (ASL; EES; VES).

(62) ee spaatel ~ vn špatel (шпатель) – sks Spatel

VLis on antud seletuseks ‘lapits, kaheotsaline labidake pulbrite, salvide jms segamiseks ja tõstmiseks; kasut ka keele allasurumiseks kurgu vaatlemisel’, mis on pärit sks *Spatel*. Vene keelde on tulnud poola keele kaudu *szpadel, szpatel* ‘labidas’ < sks *Spadel, Spatel* ‘kirurgi või apteekri töörist’(VL; VES).

(63) ee šrift ~ vn šrift (шрифт) – sks Schrift

VLi järgi tähendab sõna *šrift* ‘(trüki)kiri, kirjamärkide kujundusliik’, mis läheb kokku venekeelse tähendusega ning on laenatud keeltesse sks *Schrift* < ld *scriptum* ‘kirjutatu, kirjutis’ (VL; VES).

(64) ee staap ~ vn štab (штаб) – sks Stab

Sõna *staap* VLi järgi tähendab ‘relvajõudude juhtorgan, mis lahinguolukorras korraldab väekoondiste ja -üksuste koostööd ning rahuajal väljaõpet’, mis klapib kokku vene keelse tähendusega ning on laenatud keeltesse sks *Stab* (VL; VES).

(65) ee taaler ~ vn taler (талер) – sks Taler, Thaler

EESis on antud seletuseks ‘16.–18. sajandi hõbemünt; maa hindamise ühik Liivimaal’, mis on laenatud alamsaksa *dāler, dalder* ‘taaler’ või sks *Taler* ‘taaler’. Laenuallikas on lühend selle rahaühiku esialgsest nimetusest, vrd saksa *Joachimst(h)aler*: raha vermiti Joachimstali kaevanduste hõbedast. Vene keelde on tulnud sama tähendusega sõna sks *Thaler* ‘münt’(ASL; EES; VES; GR 205).

(66) ee tants ~ vn tanets (танец) – sks Tanz, tanz

VLis on antud seletuseks ‘kunstiliik, mille väljendusvahend on inimkeha rütmiline liikumine (enamasti muusika saatel)’, mis on laenatud eesti keelde sks *Tanz* < pr *danse* ‘tants’. Sama tähendusega on ka venekeelne sõna *танец*, mis on laenatud poola keele kaudu *taniec* < sks *tanz* ‘tants’(ASL; VL; VES; GR 205).

(67) ee tempel ~ vn stamp (штамп) – sks stempe(l), Stampfe

EESi järgi sõna *tempel* on ‘kõrgtrüki põhimõttel jäljendit jättev vahend, värvipitsat; värvipitsati jäljend; mingi pinna kaunistavaks töötluseks kasutatav riist’, mis läheb kokku venekeelse tähendusega. Eesti keelde on laenatud alamsaksa *stempe(l)* ‘tambits, uhmrinui; suurtüki laadimisvarras; uurits, graveerimisnõel, vermispulk, tempel; vermitud kujutis, eeskuju’, vene keelde aga on tulnud sks *Stampfe* ‘tempel’(ASL;EES; VL; VES).

(68) ee *tool* ~ vn *stul* (cmyл) – sks *stöl, stuhl*

Sõna *tool* EESi järgi tähendab ‘nelja jalaga ja seljatoega iste ühe inimese jaoks’, mis läheb kokku vene keelse tähendusega. Eesti keelde on laenatud alamsaksa *stöl* ‘tool, iste’ ja venekeeles sõna *cmyл* on pärit sks *Stuhl* ‘tool’ (ASL;EES; VES; GR 200).

(69) ee *trahv* ~ vn *štraf* (uupaф) – sks *Strafe, straffe*

EESis on antud tähendus ‘karistusena määratav rahanõue; mingi muu karistus’. Eesti keelde on laenatud kas alamsaksa sõnast *straffe* ‘noomitus, laitus; karistus, ihunuhtlus’ või saksa sõnast *Strafe* ‘karistus; (raha)trahv’. Vene keeles on sama tähendusega pärit sõna sks *Strafe* < *Straaf* (ASL;EES; VES).

(70) ee *tudeng* ~ vn *student* (cmyдeнm) – sks *Student*

Mõlemas keeles tähendab ‘üliõpilane’ ning on laenatud keeltesse sks *Student* ‘üliõpilane’. Meile saksa keelest laenatud, paljudes keeltes tuntud sõna pärineb algselt ladina keelest, keskladina *studens* (omastav *studentis*) ‘(teadusega) tegelev, õppiv’. Laen on mугanemisel muutunud *ng*-liiteliste sõnade sarnaseks (ASL; EES; VES).

(71) ee *tükk* ~ vn *štuka* (uыka) – sks *stucke, Stücke*

Sõna *tükk* tähendab ‘osa tervikust; klomp, kamakas; võrdlemisi suur kogus, hulk; üksikese või -isend; koolist koduülesandeks antu; temp, vigur’, mis on pärit alamsaksa *stucke* ‘osa tervikust; maatükk; asi, ese; kelmustükk, temp, vemp’. Tähendust on hiljem mõjutanud ka saksa *Stück* ‘osa tervikust; üksikese, eksemplar; näidend; muusikapala; kahur; tegu, teguviis; süütegu, temp, vemp’, mis võib olla ka sõna *tükk* laenuallikas. Vene keeles on sama tähendusega sõna *uыka*, mis on laenatud poola keele kaudu *sztuka* saksa keelest *Stücke* ‘osa, tükk’(ASL; EES; VES; GR 249).

(72) ee *tüürimees* ~ vn *šturman* (uыpмaн) – sks *stürman*

ASLis on antud sõna tähendus ‘laeva roolimees’, mis läheb kokku venekeelse tähendusega ning on laenatud keeltesse kaks *stürman* ‘Steuermann’ (ASL; VES).

(73) ee *vaht* ~ vn *vahta* (вaxмa) – sks *wacht(e), Wacht*

EES ja VES järgi sõna tähendab ‘valvur’. Eesti keeles on pärit alamsaksa sõnast *wacht(e)* ‘valve, valvamine; valvur’ ja vene keelde on tulnud poola keele kaudu *wachta* < sks *Wacht* ‘vaht’ (ASL; EES; VES; GR 77).

- (74) ee *vahtmeister* ~ vn *vahmistr* (вахмистр) – sks *Wachtmeister*, *Wachtmeester*

VLis on antud tähendus ‘ratsa- ja suurtükiväe allohvitseri kõrgem auaste mitmes Euroopa riigis, oli võrdne teiste väeliikide veltveebli auastmega’, mis on laenatud saksa keelest sõnast sks *Wachtmeister*. Vene keeles on sama tähendusega sõna, mis on laenatud poola keele kaudu *wachmistrz* < sks *Wachtmeester* (VL; VES; GR 77).

- (75) ee *vahvel* ~ vn *vaflja* (вафля) – sks *Waffel*

VLis on antud sõna tähendus ‘mustrilise pinnaga õhuke, enamasti lehena metallplaatide vahel küpsetatud kondiitritoode’. Nii eesti kui ka vene keelde on laenatud sõnast sks *Waffel* < sks *Wabe* ‘kärjed’(VL; VES).

- (76) *vall* ~ vn *val* (вал) – sks *wal*, *Wall*

Sõna *vall* nii eesti kui ka vene keeles tähendab ‘piklik kuhjatis; kaitsemüür’ ning on pärit kas alamsaksa sõnast *wal* ‘muldtamm; kindlusevall’ või sõnast kaks *Wall* ‘kaitsemüür’ (ASL; EES; VES; GR 75).

- (77) ee *valss* ~ vn *val's* (вальс) – sks *Walzer*

Sõna *valss* nii eesti kui ka vene keeles tähendab ‘tants, muus 3/4-taktimõõdus seltskonnatants’. Eesti keelde on laenatud sõnast sks *Walzer* ja vene keelde on tulnud prantsuse keele kaudu *valse* < sks *Walzer* < *walzen* (VL; VES).

- (78) ee *vann* ~ vn *vanna* (ванна) – sks *Wanne*

Sõna *vann* nii eesti kui ka vene keeles tähendab ‘ovaalse põhjaga nõu pesemiseks, kümblyseks’ ning on laenatud keeltesse sõnast sks *Wanne* ‘vann’ (ASL; EES; VES; GR 74).

- (79) ee *vapp* ~ vn *gerb* (герб) – sks *wapen*, *erbe*

EESis on antud sõna tähendus ‘värviline, hrl kilbikujulise põhivormiga heraldiline märgis, mida valdaja kasutab oma tunnusena’, mis on pärit alamsaksa sõnast *wapen* ‘relv; vapp’. Vappidel kujutati sageli kiivrit ja kilpi, mistõttu relva märkiv sõna hakkas alamsaksa keeles ka vappi tähistama. Sama tähendusega vene keeles sõna *герб* aga pärineb sõnast poola keele kaudu *herb* < sks *erbe* ‘pärand’(ASL; EES; VES; GR 87).

Materjali analüüs

Analüüsisosas ei ole toodud kõik empiirilisest materjalist leitud laensõnu, vaid on valitud need näited, mis illustreerivad kõige paremini sõna tähendust või tähendusmuutusi. Kogutud materjali analüüsitakse laensõnade etümoloogia seisukohalt, kuidas võõrsõna kohanes teises keeles. Põhitähelepanu on sõnade semantilistel muutustel. Materjali analüüsi osas on tehtud järeldused. Ühised saksa laensõnad on rühmitatud kolmeks rühmaks: (1) mõlemas keeles etümoloogiliselt sama laensõna (nt ee *akordion* ~ vn *akordeon* (аккордеон) – sks *Akkordeon*); (2) etümoloogiliselt erinevad laensõnad (ee *kalkun* ~ vn *idjuk* (индюк) – sks *Kalkuhn*, *indianisch Huhn*); (3) etümoloogilisi vasteid ei ole: üks on laensõna, teine aga tõlkelaen (ee *loss* ~ vn *zamok* (замок) – sks *Schloss*, *sloz*). Lisas 1. tabelis on esitatud kogutud ühised saksa laensõnad ning ka sõnade etümoloogia allikad.

Esimeses rühmas on esitatud need laensõnad, mis on nii eesti kui ka vene keelde laenatud etümoloogiliselt sama saksa laensõnast. Need laenatud sõnad on kodunenud ja kohandatud keele hääldussüsteemi ja häälikulise struktuuriga. Võõrapärased häälikud asendatakse omadega, sõnad saavad rõhu, välte ja palatalisatsiooni. Keelekasutajad ei taju neid sõnu enam võõrastena, neil puuduvad võõrsõna tunnused (struktuurivõõrused). Otselaenud on laenatud teistest keelest vahetult, ilma kolmanda keele abita:

ee *akordion* ~ vn *akordeon* (аккордеон) – sks *Akkordeon*

ee *hertsog* ~ vn *gertsog* (герцог) – sks *Herzog*

ee *munstükk* ~ vn *mundstuk* (мундштук) – sks *Mundstück*

ee *kaart* ~ vn *karta* (карта) – sks *Karte*

ee *karniis* ~ vn *karniz* (карниз) – sks *Karnies*

ee *loosung* ~ vn *loosung* (лозунг) – sks *Losung*

ee *madrats* ~ vn *matrats* (матрац) – sks *Matratze*

ee *meister* ~ vn *master* (мастер) – sks *Meister*

ee *pastor* ~ vn *pastor* (пастор) – sks *Pástor*

ee *prints* ~ vn *prints* (принц) – sks *Prinz*

Teises rühmas on esitatud need laensõnad, mis on laenatud etümoloogiliselt erinevatest saksa laensõnadest. Need on ühe tähendusega laensõnad, kuid on pärit erinevatest saksa tüvedest, mille põhjus peitub keelekontaktides. Ajalooliselt suur osa saksa laensõnu on tulnud eesti keelde palju varem kui vene keelde, nagu näiteks alamsaksa laenud, mis on

ilmunud Hansakaubanduse vahendusel keskajal umbes 13. sajandil. Näiteks eesti keeles sõna *kalkun* on pärit alamsaksa sõnast *Kalkuhn*, aga vene keelde on tulnud sõna *idjuk* poola keele kaudu hiljem, 18. – 19. sajandil. Mõlemad sõnad on kodunenud ja kohandatud keele hääldussüsteemi ja häälikulise struktuuriga.

ee *kalkun* ~ vn *idjuk* (идюк) – sks *Kalkuhn*, *indianisch Huhn*

ee *kott* ~ vn *suma* (сума) – sks *kuḍḍan*, *soum*

ee *lips* ~ vn *galstuk* (галстук) – sks *Schlips*, *Halstuch*

ee *tempel* ~ vn *stamp* (штамп) – sks *stempe(l)*, *Stampfe*

ee *vapp* ~ vn *gerb* (герб) – sks *wapen*, *erbe*

ee *samet* ~ vn *barhat* (бархат) – sks *sammet*, *barchât*

ee *slepp* ~ vn *šleif* (шлейф) – sks *Schleppe*, *Schleif*

Kolmes rühmas on esitatud need laensõnad, kus ei ole etümoloogilisi vasteid, üks on laensõna teine aga tõlkelaen, mis on teisest keelest sõna-sõnalt või morfeem-morfeemilt tõlgitud ja millel on samast laenatud tähendus.

ee *imelaps* ~ vn *vunderkind* (вундеркинд) – sks *Wunderkind*

ee *loss* ~ vn *zamok* (замок) – sks *Schloss*, *sloz*

ee *rüütel* ~ vn *põtsar'* (рыцарь) – sks *ruter*, *ritter*

KOKKUVÕTE

Käesolevas magistritöös on vaatluse all saksa laensõnad kui keelekontaktide kajastus eesti ja vene keele näitel, täpsemalt sõnade laenamine saksa keelest eesti ja vene keelde. Töö keskendub ühiste saksa laensõnadele, mis on kohanenud keelekontaktide tõttu nii eesti kui ka vene keeles. Eesti ja vene keele ühiseid laensõnu ei ole varem uuritud. See võiks huvi pakkuda keeltevaheliste protsesside vaatlemiseks. Magistritöö eesmärgiks oli uurida, millised ühised saksa laensõnad leiduvad eesti ja vene keeles, samuti neid rühmitada. Seoses eesmärgiga olid tõstetud järgmised uurimisküsimused: etümoloogia põhimõisted, ülevaade etümoloogiasõnaraamatutest; laenamise põhimõisted, laenamise põhjused ja roll, laenude liigid; saksa keelest laenamise ajalugu.

Uurimistöö aluseks on sõnaloend, milles on 78 nimisõna, mis on määratud saksa laensõnaks teostes „Eesti etümoloogiasõnaraamat“ ja „Vene etümoloogiasõnaraamat“. Analüüsi põhjal on välja selgitatud, kuidas kõrvuti elavad rahvad mõjutavad üksteist nii keeleliselt kui ka kultuuriliselt. Saksa-eesti ja saksa-vene keelekontaktide esinemist mitmeid sajandeid tagasi tõestavad nii ühes kui ka teises keeles säilinud laensõnad. Analüüsivad saksa keele laensõnad otsiti järgmistest teostest: P. Ariste „Sõnalaenuõbu“, J. Viikberg „Pilguheit saksa laensõnadele eesti keeles“, S. C. Gardiner „German Loanwords in Russian 1550-1600“. Ühised saksa keele laensõnad võrreldakse ja kirjeldatakse etümoloogiasõnaraamatute kaudu.

Analüüsis antakse ülevaade kogutud materjali kohta, seda analüüsitakse etümoloogia seisukohalt, kuidas võõrsõna kohanes teises keeles. Põhitähelepanu on sõnade semantilistel muutustel. Materjali analüüsi osas on tehtud järeldusi. Ühised saksa laensõnad on rühmitatud kolmeks rühmaks: (1) mõlemas keeles etümoloogiliselt sama laensõna (ee *akordion* ~ vn *akordeon* (аккордеон) – sks *Akkordeon*); (2) etümoloogiliselt erinevad laensõnad (ee *kalkun* ~ vn *idjuk* (индюк) – sks *Kalkuhn*, *indianisch Huhn*); (3) etümoloogilisi vasteid ei ole, üks on laensõna teine aga tõlkelaen. (ee *loss* ~ vn *zamok* (замок) – sks *Schloss*, *sloz*). Lisas 1. tabelis on esitatud kogutud ühised saksa laensõnad ning sõnade etümoloogia allikad.

KIRJANDUS

- ASL** = Viikberg, J. 2016 Alamsaksa laensõnad eesti keeles. Niederdeutsche Lehnwörter im Estnischen. Tallinn: Eesti Keele Instituut
- EES** = Metsmägi, I., Meeli S., Soosaar, S. 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKK** = Erelt, M., Erelt, T., Ross, K. 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- VES** = Vasmer, M. 1986. Russisches etymologisches Wörterbuch.
Этимологический словарь русского языка: в четырех томах; перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва: Прогресс
- VSS** = Даль, В. 1981-1982. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х томах. Москва: Русский язык.
- ÕS 2013** = Eesti õigekeelsussõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Ariste, P.** 2010. Sõnalaenuõbu. Tartu: Ilmamaa, 131–144.
- Gardiner, S. C.** 1965. German Loanwords in Russian 1550-1600. Oxford.
Ernits, E Kaude laenatud sõnade põnev päritolu
- Ešerkina, L.** = Ещеркина, Л. 2015. История проникновения германизмов в структуру русского языка. Управление в социальных системах 2: 29-32.
- Haak, A.** 1976. Kas alam-või ülemsaksa laensõna? – Keel, mida me uurime. Tallinn: Valgus: 82-90.
- Kazkenkova, A.** = Казкенова, А., 2014. Онтология заимствованного слова. Москва: Наука, Флинта.
- Langemets, M.**, 2003. Leksikoloogia. Tallinn: Emakeele Selts: 98–134.
- Leemets, T.**, 2003. Inglise laenud sajandivahetuse eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 8: 571-584
- Leemets, T.**, 2002. Mullivann, peenema nimega jaccusi. – Oma Keel 1: 41-46.
- Marinova, E.** = Маринова, Е. 2008. Иноязычные слова в русской речи конца XX - начала XXI в.: проблемы освоения и функционирования. Москва: Эллис.
- Marinova, E.** = Маринова, Е. 2012. Иноязычная лексика современного русского языка. Учебное пособие. Москва: Наука, Флинта.
- Metsmägi jt** = Metsmägi, I., Sedrik, M., Soosaar, S., 2013. Eesti kirjakeele tüvevara päritolu arvudes. – Keel ja Kirjandus 5: 592–610.
- Oja, V., Metsmägi, I.** 2013. Laensõnade tähendussuhetest. – ERÜ aastaraamat 9: 181-194.

- Pedaja, K.** 2006. Kuidas uued laenud eesti keeles kohanevad? – Oma Keel 2: 28-35.
- Pedaja, K.** 2006. Uute laensõnade morfoloogiline kohanemine. – Keel ja Kirjandus 10: 784-796.
- Rannut, M., Rannut, Ü., Verschik, A.** 2003. Keel Võim Ühiskond. Sotsiolingvistika ja keelepoliitika õpik. Tallinn: TPÜ Kirjastus: 163-194.
- Rätsep, H.** 2002. Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa.
- Sapir, E.** 2009. Keel: Sissejuhatus kõne uurimisse. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus: 221-236.
- Zabrodskaja, A.** 2005. Keelekontakt ja kakskeelsus. Nüüdisaegse kontaktlingvistika. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51: 148 – 169.
- Vasmer, M.** 1920. Indo-germaani laensõnad eesti keeles. – Eesti Kirjandus: 343–346.
- Vasmer, M.** 1986. Этимологический словарь русского языка: в четырех томах; перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва: Прогресс.
- Verschik, A.** 2012. Keelekontaktide uurimise võlu (ja kasu). – Keel ja Kirjandus 8: 658–673.
- Verschik, A.** 2004. Koodivahetus meil ja mujal. – Keel ja Kirjandus 1: 25–45.
- Verschik, A.** 2001. Vene-eesti keelekontaktidest ja interferentsi mehhanismides. – Keel ja Kirjandus, 8: 529–542.
- Viikberg, J.** 2013. Alamsaksa laensõnadest Johannes Gutsloffi grammatika taustal. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics, 4 (3), 205–231.
- Viikberg, J.** 2014. Pilguheit saksa laensõnadele eesti keeles. – Oma Keel 1: 3-11.
- Weinreich, U.** = Вайнрайх, У., 1979. Языковые контакты : состояние и проблемы исследования; перевод с английского языка и комментарии Ю. А. Жлуктенко. – Киев : Вища Школа

SUMMARY

German loanwords as a reflection on cultural communication on the example of Estonian and Russian languages.

This master's work examines German loanwords, which have been borrowed by Estonian and Russian languages, as a result of the long contact between these cultures. The work mainly focuses on the joint German loanwords and Estonian and Russian joint loan words, as they have not yet been studied, and could be of interest for the observation of borrowing processes between languages. Master's thesis is to investigate the common German loanwords found in both Estonian and Russian languages, and to inspect how they can be grouped together. With this objective, the research analyses the following issues: the etymology of the basic concepts, overview of etymology dictionary, key terms of loan words lending, lending to the causes, the role that different types of loan words play and German loan words borrowing history.

The work is divided into four main sections: an overview of the theory and issues of etymology loan words; loan words borrowing history; German joint lending meaning and the origin of the etymology dictionary, the basis of their analysis of the collected based on words and a summary.

The research is based on the specific list of words, which consist of 79 words, assigned to the works of German loan word "Estonian etymological dictionary" and "Russian etymological dictionary". Based on this analysis, it is possible to find out how to live side by side with the people, who influencing each other both linguistically and culturally. Estonian-German and German-Russian contacts, occurred many centuries ago, as evidenced by one of the second language remained loanwords. The test of German loan words are searched theoretical sources of loss such as Ariste "The word Loan Characters", J. Viikberg "A glimpse of German loanwords in Estonian", S. C. Gardiner, "German Loanwords in Russian 1550-1600". Then the joint German loanwords are compared and described through the etymology dictionary.

The principal sources are Weinreich, U. (1979) "Language contacts", Kazenkova A. (2014) "Loan ontology word"; Ariste (2010) and J. Viikberg (2013); Russian-speaking part of the Gardiner, S. C. (1965) and E. Marinova (2012), "Estonian etymological dictionary", "Russian etymological dictionary", "Low German loan words in Estonian dictionary."

LISA 1. Ühiste saksa laensõnade loetelu eesti ja vene keeles

Magistritöö lisas on esitatud analüüsi aluseks olevad sõnad tähestiku järjekorras. Kokku on seal 79 sõna, et leida ühised saksa laensõnu eesti ja vene keeles, kasutatakse P. Ariste (2010) (edaspidi AR) ja S. Gardineri (1965) (edaspidi GR) teoste põhjal koostatud sõnaloendit. Analüüsis toetutakse kuuele allikale: „Eesti etümoloogiasõnaraamatu“ (edaspidi EES) „Vene etümoloogiasõnaraamatu“ (edaspidi VES), „Alamsaksa laensõnad eesti keeles“ (edaspidi ASL), „Võõrsõnade leksikon“ (edaspidi VL), „Eesti seletav sõnaraamat“ (edaspidi ESS), „Vene seletav sõnaraamat“ (edaspidi VSS).

	EESTI KEEL	VEENE KEEL	SAKSA KEEL
1.	<i>akordion</i>	<i>аккордеон</i>	<i>Akkordeon</i> (VL; EES; VES)
2.	<i>almanahh</i>	<i>альманах</i>	<i>Almanach</i> (VL; EES; VES)
3.	<i>apteek</i>	<i>аптека</i>	<i>Apotheke</i> (ASL; VL; EES; VES)
4.	<i>arm</i>	<i>и́рам</i>	<i>arwez, Schram(m)e</i> (ASL; VL; EES; VES)
5.	<i>börs</i>	<i>биржа</i>	<i>Börse</i> (ASL; VL; EES; VES)
6.	<i>flööť</i>	<i>флейта</i>	<i>Flöte</i> (ASL; VL; EES; VES)
7.	<i>hantel</i>	<i>гантель</i>	<i>Hantel</i> (VL; VSS)
8.	<i>hertsog</i>	<i>герцог</i>	<i>Herzog</i> (VL; VES; GR 88)
9.	<i>munstükk</i>	<i>мунди́тук</i>	<i>Mundstück</i> (EES; VES; GR 156)
10.	<i>imelaps</i>	<i>вундеркинд</i>	<i>Wunderkind</i> (VL; VES)
11.	<i>ingver</i>	<i>имбирь</i>	<i>Ingwer</i> (ASL; EES; VES; GR 107)
12.	<i>jääger</i>	<i>егерь</i>	<i>Jäger</i> (ASL; EES; VL; VES)
13.	<i>jaht</i>	<i>яхта</i>	<i>Jacht</i> (ASL; EES; VES; GR 257)
14.	<i>kaart</i>	<i>карта</i>	<i>Karte</i> (ASL; EES; VES; GR 119)
15.	<i>kalkun</i>	<i>индюк</i>	<i>Kalkuhn, indianisch Huhn</i> (ASL; EES; VES)

16.	<i>kantsler</i>	<i>канцлер</i>	<i>Kanzler</i> (VL; VES; GR 113)
17.	<i>kardin</i>	<i>гардина</i>	<i>Gardine</i> (EES; VES)
18.	<i>karniis</i>	<i>карниз</i>	<i>Karnies</i> (VL; VES; GR 118)
19.	<i>kartul</i>	<i>картофель</i>	<i>Kartoffel</i> (EES; VES)
20.	<i>kindral</i>	<i>генерал</i>	<i>General</i> (EES; VES; GR 85)
21.	<i>kipper</i>	<i>икипер</i>	<i>Schippere</i> (ASL; EES; VES; GR 241)
22.	<i>kliister</i>	<i>клейстер</i>	<i>Klīster, Kleister</i> (ASL; EES; VES; GR 127)
23.	<i>kolb</i>	<i>колба</i>	<i>Kolben</i> (VL; VES; GR 129)
24.	<i>korter</i>	<i>квартира</i>	<i>Quartēr</i> (ASL; EES; VES; GR 121)
25.	<i>kott</i>	<i>сума</i>	<i>kuḍḍan, soum</i> (EES; VES; GR 203)
26.	<i>krahv</i>	<i>граф</i>	<i>Graf</i> (VL; VES; GR 95)
27.	<i>kross</i>	<i>грошъ</i>	<i>Grosch</i> (ASL; EES; VES; GR 95)
28.	<i>krunt</i>	<i>грунт</i>	<i>Grund</i> (ASL; EES; VES; GR 96)
29.	<i>kruus</i>	<i>кружка</i>	<i>krûse</i> (ASL; EES; VES; GR 137)
30.	<i>lint</i>	<i>линт</i>	<i>Linte</i> (ASL; EES; VES)
31.	<i>lips</i>	<i>галстук</i>	<i>Schlips. HASLtuch</i> (EES; VES)
32.	<i>loosung</i>	<i>лозунг</i>	<i>Losung</i> (VL; VES)
33.	<i>loss</i>	<i>замок</i>	<i>Schloss, slōz</i> (EES; VES; GR 105)
34.	<i>madrats</i>	<i>матрац</i>	<i>Matratze</i> (EES; VES)
35.	<i>meister</i>	<i>мастер</i>	<i>Meister</i> (ASL; EES; VES; GR 150)

36.	<i>naps</i>	<i>инапс</i>	<i>Schnaps</i> (EES; VES)
37.	<i>nöör</i>	<i>инур</i>	<i>snōr(e), snuor</i> (ASL; EES; VES)
38.	<i>paar</i>	<i>пара</i>	<i>pâr</i> (ASL; EES; VES; GR 164)
39.	<i>palk</i>	<i>балка</i>	<i>Balke</i> (ASL; EES; VES; GR 32)
40.	<i>pantser</i>	<i>панцирь</i>	<i>Panzer</i> (VL; VES; GR 162)
41.	<i>parun</i>	<i>барон</i>	<i>Baron</i> (EES; VES; GR 59)
42.	<i>pastor</i>	<i>пастор</i>	<i>Pástór</i> (ASL; VES; GR 166)
43.	<i>piik</i>	<i>ника</i>	<i>Pike</i> (ASL; EES; VES; GR 166)
44.	<i>piiskop</i>	<i>бискуп</i>	<i>Bischof</i> (ASL; VES; GR 64)
45.	<i>plaaster</i>	<i>пластырь</i>	<i>Plāster</i> (ASL; EES; VES; GR 167)
46.	<i>polt</i>	<i>болт</i>	<i>bolte(n)</i> (ASL; EES; VES; GR 65)
47.	<i>post</i>	<i>почта</i>	<i>Post</i> (ASL; EES; VES; GR 170)
48.	<i>praak</i>	<i>брак</i>	<i>wrak, Brak</i> (ASL; EES; VES)
49.	<i>prints</i>	<i>принц</i>	<i>Prinz</i> (VL; VES; GR 173)
50.	<i>prits</i>	<i>инприц</i>	<i>Spritze</i> (EES; VES)
51.	<i>pormeister</i>	<i>бургомистр</i>	<i>Bürgermeister</i> (ASL; VES; GR 70)
52.	<i>püstol</i>	<i>пистолет</i>	<i>Pistol(e)</i> (EES; VES; GR 167)
53.	<i>raatus</i>	<i>ратуша</i>	<i>râthûs</i> (ASL; EES; VES; GR 179)
54.	<i>rüütel</i>	<i>рыцарь</i>	<i>ruter, ritter</i> (ASL; EES; VES; GR 187)
55.	<i>sall</i>	<i>шаль</i>	<i>Schal</i> (EES; VES)
56.	<i>samet</i>	<i>бархат</i>	<i>sammet, barchât</i> (ASL; EES; VES; GR 59)

57.	<i>seemis</i>	<i>замиша</i>	<i>saemisch, semes</i> (ALS; EES; VES; GR 106)
58.	<i>sihverplaat</i>	<i>циферблат</i>	<i>Zifferblatt</i> (EES; VES)
59.	<i>sirkel</i>	<i>циркуль</i>	<i>Zirkel</i> (EES; VES; GR 226)
60.	<i>slepp</i>	<i>шлейф</i>	<i>Schleppe, Schleif</i> (EES; VES)
61.	<i>soldat</i>	<i>солдат</i>	<i>soldat, Soldat</i> (ASL; EES; VES)
62.	<i>spaatel</i>	<i>шпатель</i>	<i>Spatel</i> (VL; VES)
63.	<i>šrift</i>	<i>шрифт</i>	<i>Schrift</i> (VL; VES)
64.	<i>staap</i>	<i>штаб</i>	<i>Stab</i> (VL; VES)
65.	<i>taaler</i>	<i>талер</i>	<i>Taler, Thaler</i> (ASL; EES; VES; GR 205)
66.	<i>tants</i>	<i>танец</i>	<i>Tans, tanz</i> (ASL; VES; GR 205)
67.	<i>tempel</i>	<i>штамп</i>	<i>stempe(l), Stampfe</i> (ASL; EES; VES)
68.	<i>tool</i>	<i>стул</i>	<i>Stōl ,stuhl</i> (ASL; EES; VES; GR 200)
69.	<i>trahv</i>	<i>штраф</i>	<i>Strafe, straffe</i> (ASL; EES; VES)
70.	<i>tudeng</i>	<i>студент</i>	<i>Student</i> (ASL; EES; VES)
71.	<i>tükk</i>	<i>штука</i>	<i>stucke, Stücke</i> (ASL; EES; VES; GR 249)
72.	<i>tüürimees</i>	<i>штурман</i>	<i>stûrman</i> (ASL; VES)
73.	<i>vaht</i>	<i>вахта</i>	<i>wacht(e), Wacht</i> (ASL; EES; VES; GR 77)
74.	<i>vahtmeister</i>	<i>вахмистр</i>	<i>Wachtmeister, Wachtmeester</i> (VL; VES; GR 77)
75.	<i>vahvel</i>	<i>вафля</i>	<i>Waffel</i> (VL; VES)
76.	<i>vall</i>	<i>вал</i>	<i>wal, Wall</i> (ASL; EES; VES; GR 75)

77.	<i>valss</i>	<i>вальс</i>	<i>Walzer</i> (VL; VES)
78.	<i>vann</i>	<i>ванна</i>	<i>Wanne</i> (ASL; EES; VES; GR 74)
79.	<i>vapp</i>	<i>герб</i>	<i>wapen, erbe</i> (ASL; EES; VES; GR 87)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Nadežda Tšernova

(sünnikuupäev: 27.12.1981)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Saksa keele laensõnad kui kultuuridevahelise kommunikatsiooni kajastus eesti ja vene keele näitel, mille juhendaja on Szilárd Tibor Tóth,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, 18.05.2017. a.